

БІРЛЕСКЕН ПӘРМЕНДІ ҚАДАМ

2-БЕТ

ҚҰРҒАҚ ШОУ ДӘСТҮР БОЛМАС!

6-БЕТ

ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМНЫҢ КҮРЕТАМЫРЫ

7-БЕТ

ТУРИЗМ

ХАНОЙ – АЛМАТЫ – ПРАГА

Мегаполистің әуе бағыттары кеңейіп келеді

Алматы қаласы аймақтағы маңызды халықаралық әуе хабы ретінде аймақтағы мүмкіндігін жылдан-жылға арттырып келеді. Шаһардың халықаралық әуе қатынасы тағы бір жаңа бағытпен толықты. Бұл жолы Алматы Оңтүстік Шығыс Азия мен Еуропаны жалғады.

Бірік күн бұрын Вьетнамның Vietjet Air әуе компаниясы Ханой – Алматы – Прага бағыты бойынша тұрақты рейстерді іске қосты. Жаңа бағыт Қазақстанды Оңтүстік-Шығыс Азиямен және Еуропамен байланыстыратын әуе қатынасын кеңейтіп, жолаушыларға қосымша мүмкіндік ұсынып отыр.

Рейстер 377 жолаушыға арналған Airbus A330 ұшақтарымен орындалады. Әуе кемелері аптасына екі рет қатынайды. Берілген мәліметке сәйкес, Алматыдан Ханойға дейінгі ұшу уақыты шамамен, 6 сағат 10 минут болса, Прагаға жету үшін 7 сағат 35 минут қажет.

Маршруттың басты ерекшелігі – Vietjet Air әуе компаниясының «әуе еркіндігінің бесінші дәрежесі» құқығын пайдалануы. Оның арқасында компания Алматы арқылы Вьетнам мен Чехия арасында да жолаушы тасымалдай алады.

Вьетнаммен туристік байланыстың да әлеуеті артып келеді. 2025 жылы Алматыға келген Вьетнам туристерінің саны алдыңғы жылмен салыстырғанда, 20 пайызға өскен. Жаңа әуе бағыты осы елден келетін саяхатшылар ағынын одан әрі арттыруға жағдай жасауы мүмкін.

Алматының халықаралық әуе қатынасындағы мүмкіндіктері жыл сайын артып, қала жаңа бағыттар арқылы әлемнің ірі орталықтарымен байланысын нығайтып келеді. Соңғы кезеңде халықаралық әуе желілерін кеңейтуге, жолаушыларға қолайлы бағыттар ұсынуға және Алматының Орталық Азиядағы маңызды авиациялық хаб ретіндегі әлеуетін арттыруға басымдық берілуде.

Ханой – Алматы – Прага бағытының ашылуы осы үдерістің маңызды көрінісіне айналды. Жаңа бағыт Азия мен Еуропа арасындағы әуе қатынасын дамытуға

және Алматының халықаралық көлік желісіндегі орнын күшейтуге мүмкіндік береді.

Жаңа әуе бағыттарының ашылуы тек жолаушылар тасымалымен шектелмейді. Ол туризмді дамытуға, іскерлік байланыстарды жандандыруға және халықаралық инвестиция тартуға да ықпал етеді. Алматыға келетін шетелдік туристер санының артуы қонақүй, қоғамдық тамақтану, сауда, көлік және қызмет көрсету салаларына қосымша серпін береді. Ал кәсіпкерлер үшін тікелей әуе қатынасының кеңеюі жаңа нарықтарға шығуды, серіктестермен кездесуді және халықаралық жобаларды жүзеге асыруды жеңілдетеді.

Халықаралық әуе бағыттарының көбеюі Алматының әлемге ашық, іскерлік және туристік орталық ретіндегі тартымдылығын арттырады. Әрбір жаңа рейс қала мен өзге елдер арасындағы экономикалық, мәдени және адами байланысты нығайтуға жол ашады. Сондықтан әуе қатынасын кеңейту – көлік саласын дамытумен қатар, Алматының халықаралық беделін көтеруге және қаланың ұзақ мерзімді экономикалық өсіміне ықпал ететін стратегиялық бағыт.

Аяжан СЕРІКҚЫЗЫ.

БІЗДІ ӘЛЕУМЕТТІК ЖЕЛІЛЕРДЕН ОҚЫҢЫЗ:

БІРЛЕСКЕН ПӘРМЕНДІ ҚАДАМ

Үкімет киберқылмысқа қарсы қимылды жетілдіруде

Қазақстанда соңғы үш жылда интернет-алаяқтық саны 40%-ға азайып, қылмыстардың ашылу көрсеткіші 29,9%-ға өсті. Бұл деректер киберқылмысқа қарсы күресте технологиялық шешімдер мен құқықтық тетіктердің маңызы артып келе жатқанын көрсетеді. Алайда, жасанды интеллектіні алаяқтық мақсатта пайдалану, жеке деректердің таралуы және азаматтардың сенімін теріс пайдалану цифрлық қауіпсіздікті қамтамасыз етуді одан әрі жетілдіруді талап етеді.

Конституциялық міндет

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың 2025 жылғы Жолдауында белгіленген міндеттерді орындау аясында Үкімет киберқылмысқа қарсы іс-қимыл жүйесін жетілдіруге басымдық беріп отыр. Осыған орай Жасанды интеллект және цифрлық даму, Ішкі істер министрліктері, Қаржы мониторингі агенттігі, Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігі мен Ұлттық банк бірлесіп жұмыс істеуде.

Киберқылмысқа қарсы іс-қимыл жүйесінің маңызы цифрлық қызметтер кеңейген сайын арта түседі. Қазір азаматтардың жеке мәліметтері банктерде, медициналық мекемелерде, мемлекеттік ақпараттық жүйелерде және түрлі онлайн платформаларда сақталады. Сондықтан ақпараттың таралуы тек техникалық мәселе емес, адамның жеке өміріне, қаржылық жағдайына және құқықтарының сақталуына тікелей әсер ететін факторға айналды.

Жаңа Конституцияда дербес деректерді қорғау құқығының конституциялық деңгейде бекітілуі осы тұрғыдан маңызды. Бұл азаматтардың цифрлық кеңістіктегі құқықтарын қорғауға қатысты мемлекеттік саясаттың құқықтық негізін нығайтады. Ендігі міндет осы құқықтың күнделікті өмірде нақты сақталуын қамтамасыз ету.

Осы мақсатта дербес деректерді өңдеуге және сақтауға қойылатын талаптар күшейтілді. Медициналық, банктік және өзге де құпия ақпаратқа қол жеткізу кезінде биометриялық аутентификация қолдану, дербес деректердің тарап кеткені туралы азаматтарды хабардар ету, ірі деректер операторларына қосымша міндеттер жүктеу көзделген. Бақылау шараларының күшейтілуі де назар аудартады. Үкіметтің мәліметінше, 2024 жылдан бері ақпараттық қауіпсіздік пен дербес деректерді қорғау бағытында 648 жоспардан тыс тексеру жүргізіліп, анықталған заңбұзушылықтар бойынша айыппұл санкциялары қолданылған.

Дегенмен, заңнамалық талаптардың нәтижелілігі тек тексерулер мен айыппұлдардың санымен өлшенбеуі керек. Ең бастысы, азаматтардың деректері қаншалықты сенімді қорғалғаны, ақпараттың таралуына жол берген ұйымдардың жауапкершілігі және осындай жағдайлардың қайталануына тосқауыл қою мүмкіндігі. Бұл талаптар мемлекеттік органдармен қатар жеке компанияларға, соның ішінде шағын және орта бизнеске де қатысты.

Алаяқтыққа тосқауыл қояды

Кибералаықтықпен күрестегі маңызды өзгерістердің бірі – қаржы ұйымдары мен құқық қорғау органдары арасындағы ақпарат алмасудың жеделдеуі. Бұрын күдікті операция туралы мәліметтің тиісті ұйымдарға жетуі бірнеше күннен бірнеше аптаға дейін созылуы мүмкін еді. Ал алаяқтық кезінде жылдам әрекет ету өте маңызды. Себебі, қаражат басқа шоттарға аударылып немесе елден шығарылып үлгерсе, оны қайтару қиындай түседі.

2024 жылдың шілдесінен бастап жұмыс істейтін Ұлттық банктің Антифрод орталығы осы мәселені шешуге бағытталған. Қазір жүйе банктерді, төлем ұйымдарын, мемлекеттік және құқық қорғау органдарын, байланыс операторларын қоса алғанда, 200-ден астам қатысушыны біріктіреді. Олардың нақты уақыт режимінде ақпарат алмасуы күдікті операцияларды ертерек анықтауға мүмкіндік береді.

Ұлттық банктің деректеріне сәйкес, орталық арқылы екі жыл ішінде 180 мыңға жуық күдікті оқиға тіркеліп, банктер 117 млрд. теңгеден астам қаражаттың ұрлануына жол бермеген. Ал Ішкі істер министрлігінің мәліметінше, жүйеде 199,7 мың оқиға тіркеліп, ақша аударушылардың шоттарында 3,4 млрд. теңге, дропперлердің шоттарында тағы 1,7 млрд. теңге бұғаттал-

ған. Жәбірленушілерге қаражаттың бір бөлігі қайтарылған.

Бұл көрсеткіштер киберқылмысқа қарсы күресте ведомствоаралық үйлестірудің маңызын аңғартады. Алаяқтыққа қарсы тиімді әрекет ету үшін бір ғана банктің немесе құқық қорғау органының жұмысы жеткіліксіз. Қаржы операциялары, байланыс арналары және күдікті тұлғалар туралы мәліметтер өзара ұштасқанда ғана қылмыстың жолын бастапқы кезеңде кесу мүмкіндігі артады.

Сонымен бірге, жүйенің тиімділігі бұғатталған қаражат көлемімен ғана шектелмейді. Жәбірленушілердің ақшасын қайтару тәртібінің қолжетімділігі, күдікті операцияларға негізсіз шектеу қойылмауы және азаматтардың заңды кірістеріне қол жеткізу құқығының сақталуы да маңызды. Демек, қауіпсіздік пен азаматтардың құқығын қорғау қатар қамтамасыз етілуі тиіс.

ЖИ жаңа «құралға» айналды

Соңғы жылдары кибералаықтықтың сипаты өзгеріп келеді. Бұрын қылмыскерлер көбіне телефон арқылы алдау, жалған хабарландыру жариялау немесе фишингтік сілтемелер тарату сияқты әдістерді пайдаланған. Ал қазір олардың мүмкіндігі жасанды интеллект технологиялары арқылы кеңейді. Дипфейктер мен дауыс клондау тәсілдері арқылы алаяқтар таныс адамның, басшының немесе мемлекеттік орган өкілінің дауысы мен бейнесін қолдан жасап, азаматтарды ақша аударуға итермелеуі мүмкін. Мұндай жағдайда адамның бұрынғы тәжірибесіне сүйеніп, қоңырау шалушыны бірден тану немесе оның сөзінің шынайылығын анықтау қиындайды. Бұл цифрлық қауіпсіздіктің жаңа кезеңін қалыптастырады.

Бұрын күмәнді хабарламадағы қателерге немесе белгісіз нөмірге назар аудару жеткілікті болуы мүмкін еді. Енді бейне мен дауыстың шынайы көрінуі де ақпараттың рас екенін дәлелдемейді. Сондықтан азаматтардың ақпаратты тексеру дағдысы, ал ұйымдардың күдікті операцияларды автоматты түрде анықтау мүмкіндігі қатар дамуы қажет.

Мемлекет тарапынан енгізіліп жатқан цифрлық сервистер осы міндетті шешуге бағытталған. Мысалы, eGov.kz порталы мен eGov Mobile қосымшасындағы «Стопкредит» қызметі азаматтарға өз атына несие рәсімдеуге тыйым салуға мүмкіндік береді. Қаржы нарығын реттеу және дамыту агенттігінің дерегінше, 2026 жылғы 1 маусымдағы жағдай бойынша сервиске 6,3 млн. рет жүгінген. Мұндай жоғары сұраныс азаматтардың несиеге қатысты қауіпсіздік құралдарын пайдалануға қызығушылығы бар екенін көрсетеді.

Сонымен қатар, дербес деректерге қол жеткізуді бақылау сервисі жеке мәліметтерді өңдеуге берілген келісімдерді тексеруге және оларды кері қайтарып алуға жағдай жасайды. NomadGuard платформасы

деректердің ықтимал таралуы мен фишингтік сілтемелерді анықтауға көмектеседі.

Алайда, мұндай құралдардың болуы өздігінен барлық тәуекелді жоймайды. Олардың тиімділігі азаматтардың сервистер туралы хабардар болуына, пайдалану тәртібін түсінуіне және күмәнді жағдай туындағанда жедел әрекет етуіне байланысты. Осы тұрғыдан қарастырғанда, цифрлық сауаттылық киберқауіпсіздік жүйесінің ажырамас бөлігі саналады.

Ортақ жауапкершілікті талап етеді

Соңғы жылдары қаржылық және цифрлық сауаттылықты арттыру бастамалары да жүзеге асуда. Мысалы, халықтың цифрлық сауаттылығын арттыру үшін eGov платформасында UNICEF-пен бірлесіп балалар мен ата-аналарға арналған оқыту курсы әзірленген. Онда дербес деректерді қорғау, кибербуллингке қарсы іс-қимыл және интернеттегі қауіпсіздік мәселелері қамтылған. Citizensec платформасы азаматтар мен мемлекеттік қызметкерлерге кибергигиена негіздерін үйретеді.

Мұндай бастамалар халық үшін маңызды. Себебі, алаяқтықтың алдын алу тек техникалық жүйелерге немесе құқық қорғау органдарының әрекетіне тәуелді емес. Азаматтардың күмәнді сілтемелерге өтпеуі, SMS-кодтар мен банк деректерін бөгде адамдарға бермеуі, күрделі құпиясөздер мен екі факторлы аутентификацияны қолдануы да қауіптің алдын алуға ықпал етеді.

Сонымен бірге, цифрлық қауіпсіздікті тек азаматтың жеке сақтығына тіреп қоюға болмайды. Дербес деректерді жинайтын және өңдейтін ұйымдар оларды сенімді қорғауға, ал қаржы институттары күдікті операцияларды уақытылы анықтауға міндетті. Мемлекеттік органдардың міндеті – құқықтық талаптардың орындалуын бақылау, азаматтардың өтініштеріне жедел жауап беру және келтірілген зиянды өтеудің тиімді тетіктерін қамтамасыз ету.

Қорыта айтқанда, Қазақстанда интернет-алаықтықпен күрес бағытында құқықтық, технологиялық және ұйымдастырушылық шаралар қатар жүргізілуде. Соңғы үш жылдағы көрсеткіштер мен Антифрод орталығының жұмысы бұл бағытта белгілі бір нәтижелерге қол жеткізілгенін көрсетеді. Ендігі кезеңдегі басты міндет – қол жеткізілген нәтижені тұрақтандыру, жасанды интеллект арқылы жасалатын жаңа алаяқтық схемаларына қарсы тетіктерді жетілдіру және азаматтардың цифрлық құқықтарын іс жүзінде қорғау. Өйткені, цифрлық қауіпсіздік дегеніміз тек қылмыстың алдын алу емес, әр адамның жеке мәліметіне, қаржысына және құқықтарына деген сенімді қамтамасыз ету.

Пердехан ШӘМШИЕВ,
«Алматы ақшамының»
сарапшысы.

ҚАУІПСІЗ ҚАЛА

ҚЫЛМЫС ДЕҢГЕЙІ ТӨМЕНДЕДІ

Қазір Алматыдағы қауіпсіздік жүйесі қылмыспен күресу шеңберінен шығып, цифрлық деңгейде болжау және басқару моделіне көшіп келеді. Мегаполистің қауіпсіздік саясаты жасанды интеллект пен киберкеңістікті бір арнаға біріктіретін кешенді жүйеге айналуда.

және автокөлік айдап кету 6,7 пайызға төмендегені байқалады.

Осы ретте қауіпсіздік ұғымы да түбегейлі өзгерді, себебі қылмыстың белгілі бір бөлігі физикалық кеңістіктен цифрлық ортаға ойысты. Қылмыскер жәбірленушінің үйіне бармай-ақ, фишингтік сайттар, мессенджерлер мен әлеуметтік желі арқылы азаматтардың қаржысын қолды қылады. Қабылданып жатқан антифрод-шаралар мен банктердің цифрлық алгоритмдерінің арқасында қалада интернет-алаяқтық көрсеткіші 9,5 пайызға төмендеді.

Қалалық қауіпсіздікке төнетін тағы бір қауіп – есірткі айналымы. Алматыда жыл басынан бері полиция 476 есірткі қылмысын анықтап, оның 200-ден астамын есірткі өткізу фактісі ретінде тіркеді. Заңсыз айналымнан 483 килограммнан астам есірткі заты тәркіленді. Бүгінде бұл саладағы күрес курьерлерді ұстап қана қоймай, логистикалық және қаржылық арналарды толық жоюға бағытталған. Есірткі бизнесі анонимді мессенджерлер мен крипто-мояндарға көшкендіктен, құқық қорғау органдары қаржылық мониторинг пен сандық із кесу құралдарын белсенді түрде

қолдануда. Сонымен бірге, бұл мәселе жастар арасында өзекті болғандықтан, алдын алу шаралары білім беру ұйымдарымен, ата-аналармен және психологтармен тығыз байланыста жүргізіледі.

Қауіпсіздіктің тағы бір саласы – жол қозғалысы. Жеті айдың қорытындысы бойынша жол-көлік оқиғаларынан қаза тапқандар саны өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда, 15,6 пайызға, ал жарақат алғандар саны 5,7 пайызға төмендеді. Жол қауіпсіздігіндегі оң өзгерістер тек полицияның әкімшілік шараларымен емес, қалалық инфрақұрылымды жақсартумен, жаяу жүргіншілер өткелдерін жарықтандырумен, қоғамдық көлікті дамытумен тікелей байланысты.

Numbeo халықаралық платформасының 2026 жылғы қалалар қауіпсіздігі рейтингі бойынша Алматы 219-орында тұр. Қаланың қауіпсіздік индексі 46,9 балды, ал қылмыс индексі 53,1 балды құраған. Бұл көрсеткіш бойынша, Астана 94-орында, қауіпсіздік индексі 66,8 балл болған. Көрші елдің бас қаласы – Ташкенттің қауіпсіздік индексі 73,8 балға жеткен. Ескерте кететін жайт, бұл рейтинг полицияның ресми статистикасына емес, сайт пайдаланушыларының қылмыс деңгейі мен қауіпсіздікке қатысты пікірлеріне негізделген. Сондықтан рейтингтегі орын қаланың нақты қылмыс деңгейін толық сипаттамайды.

Гүлжанат СЕМБАЕВА.
(Сурет: ЖИ).

ТІЛШІ ТАЛДАУЫ

ЦИФРЛЫ СЫН-ҚАТЕР

Қаржылай қауіпсіздіктің қағидасы қандай?

Ақпарат кеңістігінде сарсаңға түсіп, қаржысынан қағылып, алданып қалған азаматтар жайлы жиі естиміз. Ашығында, бүгінгі таңдағы қаржылық сауат – жеке бюджетті жоспарлау, айлық пен шығысты есептеу немесе банк өнімдерін пайдалану ережелерін білу ғана емес. Қазіргі жаһандық цифрландыру дендеп, онлайн-несиелеу оңайланып, интернет-алаяқтықтың өршеленген заманда қаржылық тұрғыдан аса сауатты болу – әрбір азаматтың жеке қауіпсіздігі мен психологиялық салауатының басты кепілі.

«Мінез-құлық экономикасы»

Бүгінгі қаржылық алаяқтық IT-инфрақұрылымды бұзудан гөрі, адам психологиясын манипуляциялауға негізделген. Мысалы, АҚШ Федералды сауда комиссиясының зерттеулеріне қарасаңыз, кибералаяқтықтан келетін шығынның 70%-дан астамы фишинг, телефондағы алаяқтық және өзін банк немесе құқық қорғау өкілі ретінде таныстыру әдістерімен жасалғанына көз жеткізесіз. Зерттеулер көрсеткендей, алаяқтар адамның бойында үрей тудырып, абдырата отырып несие алуға мәжбүрлейді. Билік өкіліне бағыну рефлексін тудыру арқылы санаға сына қағады, когнитивті шешім қабылдау қабілетіне бөгейді.

Еуропа ғалымдары да әлем халқының қаржылық қауіпсіздігіне нұқсан келтіріп жатқан алаяқтардың ерекше әдісін зерттеп көрген. Кеңінен таралған алаяқтық түрін Authorized Push Payment деп атаған. Сарапшылар тұзаққа түсіп, қалтаңдағы соңғы тиын-тебеніңе дейін санап бермеу үшін цифрлық сауат пен психологиялық иммунитетті нығайтып, басты қорғаныс факторы ретінде меңгерген жөн дейді. Ғылымда қаржы пирамидалары да «мінез-

құлық экономикасы» деп аталады. Дүниежүзілік банк зерттеулерінде қаржы пирамидаларының өміршендігіне қатысты негізгі екі себеп аталады. Олар – адамдардың бойындағы мүмкіндіктерден қалыс қалуы және өзінің бар екенін көрсетуге талпынысы.

Қазақстан Республикасы Қаржылық мониторинг агенттігі қаржы пирамидаларын ұйымдастырушылар көбіне «инвестициялық қор», «криптопроект», «тұрғын үй кооперативы» немесе «желілік маркетинг» пердесін жамылады деп мәлімдейді.

Белгілі бір әлеуметтік топтарға, әсіресе, студенттер қауымына оңай жолмен табыс табуға уәде беретін ұсыныстар жиі айтылып жатады. Әлеуметтік желілердегі букмекерлік кеңселер мен онлайн ойындарға қатысты жарнамалардан көз сүрінеді. Лудомания – Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының қарарына еніп, психикалық және мінез-құлықтың ауытқуы ретінде қарастырылып, ресми түрде танылған патология. Құмар ойындарға тәуелділіктің қаржылық және әлеуметтік салдары бар. Оның үстіне, нейробиологиялық зерттеулерде құмар ойын кезіндегі санасың сансырауы, мидағы до-

паминдік марапаттау жүйесінің қатты зақымдануы дәл көрсетілген. Ойын кезінде адам миы жеңіске өте жақын қалғандай әсер алып, мақтанға, марапатқа елтіп, жеңіске жеткендей дофамин бөледі. Нәтижесінде иесін «жеңіл пайда табу» жолынан тайдырмауға, амал-әрекетін тоқтатпауға, ойын орталықтарына қайта айналып соғуға мәжбүрлейді.

Маңызды қарапайым ережелер

Асылында, қаржылық қауіпсіздік – күнделікті, жүйелі түрде жүзеге асатын әдеттер жемісі. Қаржылық қауіпсіздікке жетуде тұрғындар бірнеше қағиданы ескеріп, негізгі ережелерді жақсы білуге тиіс. Мәселен, отбасы бюджетін тұрақтандыру мақсатында кез келген табыстың 10–20%-ын бірден резервтік немесе жинақтау шотына аударып отырған дұрыс. Сонымен қатар, қаржыны игеру және басқару қисынында «маңызды қажеттіліктерді» ұғып, «эмоционал импульстерден», яғни жоспарсыз, жөнсіз саудадан шектелген жөн.

Қаржылық қауіпсіздікке жету жолында «қауіпсіздік жастығын» құру да аса маңызды. Себебі, алда-жалда негізгі табыс көзі тоқтап қалса, сіз 3–6 ай бойы несиеге батпай, сапалы өмір сүруге мүмкіндік беретін қорыңызды кәдеңізге жарата аласыз. Ең бастысы – «көңіліңіз тоқ, көйлегіңіз көк» болады.

Bankpro.kz-тің қаржы сарапшысы Ерлан Төлегеновтің айтуына қарағанда, қаржылық қауіпсіздік жастығы – жұмыстан айырылу, сырқаттану, жалақының кешігуі немесе күтпеген ірі

шығындарға тап болу секілді кез келген күйзеліс жағдайынан өтуге көмектесетін жеке резерв.

– Бұл – инвестиция да емес, табыс табу тәсілі де емес. Бұл – болашақтағы тыныштық пен сенімділікті қамтамасыз ететін қорғанысың, табыс толық жоғалып кетсе де, белгілі бір уақыт бойы несиесіз, күйзеліске түспей өмір сүруге мүмкіндік беретін қаражат. Қауіпсіздік жастығына банк шотындағы ақша, қолма-қол қаражат, тез шешілетін депозиттер кіреді, – дейді сарапшы.

Қарыз алу мәдениеті

Смартфон арқылы бірнеше минутта рәсімделетін онлайн-несиелер мен шағын қаржы ұйымдарының микрокредиттері қоғамда асығыс әрі ойланбай қарыз алу мәдениетін қалыптастырды. Қарыз – дұрыс пайдалана алсаңыз, мақсатқа жету құралы, ал жауапсыз қарасаңыз – қаржылық тығырқа тірейтін ауыр жүк. Негізінде, ай сайынғы несие төлемдерінің жиынтығы отбасылық таза табыстың 30–50%-ынан аспауға тиіс. Одан жоғары көрсеткіш адамды үнемі күйзеліске ұшыратады. Сондықтан несие аларда оның толық құнын, өтеу кестесін, жеке әлеуетіңізді, қаржы табу мүмкіндіктеріңізді мұқият зерделеп, тек аса қажетті жағдайда ғана қарыз алу қызметіне жүгінген жөн.

Оның үстіне, заманауи алаяқтар банк жүйелерін бұзудан гөрі, адамның эмоциясы мен сеніміне негізделген әлеуметтік инженерия әдістерін шебер қолданады дедік. Олар азаматтардың үрейін немесе шарасыздығын тудырып кейде тіпті онлайн-несиелерді азаматтардың өз еркімен рәсімдетіп алуға дейін барады деп қайталап айттық. Бұл жағдайда «Шотыңызға қауіп төнді», «Атыңызға несие рәсімделіп жатыр» деген қоңыраулар келгенде саспай, байланысты бірден үзу және банктің ресми нөміріне өзіңіз хабарласуыңыз керек. SMS-кодтарды, CVV-кодтарды, банк қосымшаларының парольдерін ешкімге айпаған жөн. Сонымен қатар, eGov порталы арқылы өз атына несие алуға ерікті түрде шектеу қою – кибералаяқтардан қорғандың ең тиімді заңнамалық әдісі.

Қаржылық сауат – жүйелі ақша жинау тәсілі, салауатты қаржылық әдеттер, жауапты кредиттік мәдениет және жеке киберқауіпсіздіктің біртұтас жүйесі. Әрбір азаматтың қаржылық мәдениеті мен қырағы, сергек болуының арқасында кез келген дағдарыстан айналып өте алады, жеке бюджеті де, отбасының қаржысы да тұрақты болады.

Дастан ҚАСТАЙ.
Сурет: Самат ҚҰСАЙЫНОВ.

«КІТАП ОҚИТЫН ҰЛТ»

«ӘДЕБИЕТ – ӨМІРДІҢ ОҚУЛЫҒЫ»

Кітап – уақыттың үнін сақтайтын, адамның ойын ұрпақтан-ұрпаққа жеткізетін құндылық. Ал қаламгердің шығармашылығы – өзі өмір сүрген дәуірдің ғана емес, адамзатқа ортақ ой мен сезімнің көркем шежіресі.

А.Чехов атындағы орталық қалалық кітапханада белгілі ақын, аудармашы, Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының лауреаты, «Құрмет» орденінің иегері Мейірхан Ақдәулетұлының Алматыда жарық көрген 3 томдық шығармалар жинағы таныстырылды. Еңбек жолын шопандықтан бастап, тракторшы да болған, кейін қаламгерлік жолға түскен ақын-журналист оқырманына «Шырақ ғұмыр», «Жалғыз досым – жүрегім», «Дәруішнама» секілді кітаптарымен танымал.

Мінберден сөз алған ақын, филология ғылымының докторы, профессор Бауыржан Жақып Мейірхан Ақдәулетұлының сол замандағы жас буынның поэзиядағы жолына шырақ жаққан қаламгерлердің бірегейі болғанын атап өтті.

«Біздің буын поэзияға 80-ші жылдары келді. Абай мен Фурманов қиылысында «Прогресс» деген кітап дүкені болды. Содан Мейірхан Ақдәулетұлының, Есенғали Раушановтың, Әубәкір Қайранның, Шәмши Жұбатованың өлеңдері басылған «Бастау» деген кітапты сатып алып, жата-жастана оқығанымыз есімде. Мейірхан Ақдәулетұлының поэзиясы өте терең, үлкен философиялық иірімдерге құрылған. «Дәруішнама», «Қос өрім» деген поэмаларын да қолдан түсірмей жүріп оқыдық. Ақынның қазақ поэзиясына өзіндік үнімен келіп, оны жаңа бір интеллектуалдық биікке көтергенін де айтуымыз керек. Біздің ұлтымызға қарсы сөйлеген желіккендерге тойтарыс берген, ұлттық мәселе-

лені жоғары деңгейде қозғай білген «Алтын орда» деген ғажап газет те шығарды. Желтоқсан оқиғасына тікелей қатысып, таяқ та жеді, жұмыстан шығарылды, қуғын-сүргін көрді. Барлығына жүрегі төзді. Әдебиетке адал болып қалды. Жазған дүниелері бүгінгі буынның қазынасына айнала берсін», – деді Бауыржан Жақып.

Ақын, ҚР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты, ТҰРКСОЙ Жазушылар одағының төрағасы Ұлықбек Есдәулет те ақынның журналистік қырына тоқталды.

«Мейірхан Ақдәулетұлының ақындығынан бөлек, ұстаздық, редакторлық қасиетін де көрдік. Ол басқарған газеттер жастардың шеберханасына айналып шыға келетін. Жас ақын, жазушыларға деген қамқорлығы өлшеусіз еді. Бәрінің қанатын қатайтты. Замандас қаламгердің бүгін де шығармашылық, ақындық лабораториясы әлі де сүйсінтіп, таңқалдырып, тереңге тартып тұрады», – деді Ұлықбек Есдәулет.

Белгілі ақын, аудармашы, публицист Байбота Қошым-Ноғай да замандасын құттықтап, кітаптың жарыққа шығуы қаламгер үшін үлкен қуаныш болса, оның оқырманымен қауышуы одан да үлкен мерей екенін айтты.

«Бұл үш томдық еңбек – автордың ұзақ жылдар бойғы шығармашылық ізденісінің, ой-толғамының, қалам қуатының бір арнаға тоғысқан тұсы. Әбіш Кекілбаевтың «Адам кемелденуі үшін мың кітап оқуы керек. Ал сол мың кітапты оқу үшін ішінен жүз кітапты таңдап алып оқысаң, сол жетеді» дейтін сөзі бар. Мейірхан Ақдәулетұлының кітаптары сол таңдаулы жүз кітаптың ішіне кіретін кітаптар», – деді Байбота Қошым-Ноғай.

Қаламгердің шығармашылығын танудың ең жақсы жолы – оның өз сөзін тыңдау. Аудитория ақынның ойы мен сезімін, өмірге деген көзқарасын тереңірек білу үшін сауалдарын да қойды.

«Әдебиет – өмірдің оқулығы. Мәселен, мына кітапхана сөресінде мыңдаған кітап тұр. Солардың ішіндегі ең жақсысын таңдап оқысаң, ең болмағанда өзіңнің жолыңнан адаспайсың деп ойлаймын. Негізі әдебиет – қайырлы нәрсе. Сондықтан жалғаса береді. Қандай заман болса да, әдебиет сол халықтың дауысы, үні ретінде, сол халықтың өзінен шыққан адамдардың кітаптарымен көркейеді деп ойлаймын. Кез келген кітап жарық көріп, оқырманына жол тартқаннан кейін халықтың мәдениетіне айналады. Қадірлі жастар, кітап кез келген уақытта бәрімізге рухани дос бола алатынын ұмытпайық», – деді кеш кейіпкері Мейірхан Ақдәулетұлы.

Әдеби кештің көркін «Алатау» дәстүрлі өнер театрының әншілері Диас Мұратхан мен Шаттық Уатхан әсем әуенмен әрлей түссе, Алматы студенттері ақын өлеңдерін оқыды.

Нұржамал ӘЛІШ.

АҚЫЛ-ОЙ ҚАЗЫНАСЫ

ҰЛТТЫ ҰЙЫСТЫРАТЫН КҮШ

Кітап – адамзаттың ғасырлар бойы жинақтаған рухани мұрасы, білім мен парасаттың қайнар көзі. Қазақ халқы да кітапты қашанда қадір тұтып, сөз өнерін биік бағалаған.

Бүгінгі цифрлық дәуірде жастардың кітаптан гөрі смартфон мен әлеуметтік желіге көбірек көңіл бөлуі – алаңдатарлық жағдай. Қысқа ақпаратқа үйрену терең ойлану, ұзақ мәтінді түсініп оқу, өз ойын жүйелі жеткізу дағдыларына әсер етуі мүмкін.

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев өз сөзінде: «Озық ойлы ұлт болудың төте жолы – кітап оқу», – деп атап көрсетті. Расында, ұлттың интеллектуалдық әлеуеті – оның ең басты байлығы. Кітап оқу – адамның дүниетанымын кеңейтіп, сөздік қорын байытады, сыни ойлау қабілетін дамытады. Әсіресе, ұлттық әдебиетті оқу – жас ұрпақтың рухани тамырын терең тануына жол ашады. Абайды, Мұхтар Әуезовті, Әбіш Кекілбаевты оқу арқылы біз халқымыздың тарихын, болмысын, мәдениетін танып-білеміз.

Кітап оқу мәдениетін қалыптастыру ең алдымен отбасынан басталады. Балаға кітап оқуды талап етуден бұрын, ата-ана өзі кітап оқып, үлгі көрсетуі керек. Әр қазақтың үйінде төрде теледидар емес, кітап сөресі тұруы

керек. Күніне жарты сағат отбасымен бірге кітап оқу дәстүрін енгізсек, ұтарымыз көп.

Екінші, мектеп – оқу мәдениетінің ордасы. Мектеп бағдарламасындағы шығармаларды жаттату үшін емес, жүрекпен түсіну үшін оқыту керек. Әр мектепте оқушылардың өздері басқаратын «Оқырмандар клубы», «Буккроссинг бұрышы» жұмыс істесе, нұр үстіне нұр. Үшінші, кітапхана – жастар тартылатын орталық. Кітапхана дегенде шаң басқан сөре елестемеуі керек. Ол – тегін интернеті, жылы орны, кофесі бар, жастар бас қосып, пікір алмаса-

тын заманауи коворкинг орталыққа айналуы қажет.

Ұлттың болашағы – білімді ұрпақтың қолында. Ал білімге бастар жолдың бірі – кітап оқу. Кітап оқыған ұрпақ – ойы озық, санасы сергек, рухы мықты ұрпақ. Ендеше, кітапты серік етейік!

Лязат ОСПАНОВА,
мектеп кітапхана меңгерушісі,
«Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы, Шу ауданы білім бөлімінің Тұрар Рысқұлов атындағы орта мектебі» КММ.

«АДАЛ АЗАМАТ»

ПЕДАГОГТЕР ШЕБЕРЛІГІН ШЫҢДАДЫ

Алматы көпсалалы колледжінің базасында «Адал азамат» жалпыұлттық жобасы аясында ұйымдастырылған қалалық байқаудың жеңімпаздары белгілі болды. Қоғамдық даму орталығы мен Алматы қаласы Ішкі саясат басқармасының қолдауымен өткен іс-шара білім беру саласындағы ең өзекті сын-қатерлерге инновациялық және практикалық жауап іздеудің бірегей алаңына айналды.

Қатысушылардың бір ғана ашық сабақ өткізумен шектелмей, біліктілігін жан-жақты көрсете алуы кезекті байқаудың өзге кәсіби байқаулардан басты айырмашылығы болды. Оқытушылар жағдайды егжей-тегжейлі талдап қана қоймай, студенттердің өздерін шешімдерді іздеу үдерісіне тартуға, нәтижесінде креативті және өміршең жобаны ұсынуға тиіс болды.

– Үздік педагогтердің озық технологиялары мен әдістемелерін анықтау, сондай-ақ олар күнделікті бетпе-бет келетін кәсіби мәселелерді шешудің тиімді жолдарын табу көзделген. Байқауға жалпы білім беретін және арнайы пәндердің 30-дан астам оқытушысы, сондай-ақ өндірістік оқыту шеберлері қатысты, – деді Алматы көпсалалы колледжінің директоры Асылхан Бейсетбаев.

Қазылар алқасы таңдалған тақырыптың өзектілігін, проблеманы түсіну тереңдігін, тәсілдің жаңалығын, авторлық әдістемені және ұсынылған

өнімнің оқу процесіне нақты енгізуге дайындығын ескерді. Байқауды бағалаушылар болашақ маманның тұлғасын қалыптастыруда орасан зор рөл атқаратынын тілге тиек етті.

«Адал азамат» жобасының он негізгі бағыты аясында педагогтер жас ұрпаққа адалдық, еңбекқорлық, заңды құрметтеу және белсенді азаматтық ұстаным сияқты құндылықтарды дарыта алады. Осы бағыттағы ұстаздардың белсенділігі мен біліктілігін арттыруды мақсат еткен байқау өзінің күткен нәтижесін берді.

Байқауда жоғары кәсіби шеберлігін танытып, креативті ізденісі және студенттермен тиімді практикалық жұмысын көрсете алған Зарина Елекенова І дәрежелі дипломмен және байқау жеңімпазы атағын жеңіп алды. Алғашқы үш орынды иеленген жүлдегерлерге жоба демеушілері дипломдар мен ақшалай сыйлықтар табыс етті.

Рая ЕСКЕНДІР.

НАУРЫЗБАЙ АУДАНЫ

КӨШЕЛЕР ЖАРЫҚ, КЕҢ ӘРІ СӘНДІ

Кейінгі жылдары қанатын кеңге жайып келе жатқан Наурызбай ауданы да Кинфрақұрылымдық бағытта айтарлықтай жетістіктерге қол жеткізді. Бұл туралы аудан әкімі Назира Тоғызбаева Өңірлік коммуникациялар қызметі алаңында өткен брифингте мәлімдеді.

Ауданда тұрғындарды сапалы ауыз сумен және кәріз жүйесімен қамтамасыз ету бағытында ауқымды жұмыстар жүргізілуде. «Ақжар – III кезең» жобасы аясында «Ақжар», «Таусамалы» және «Шұғыла» шағынаудандарында 15,6 шақырым су құбыры және 10,8 шақырым кәріз желісін салу көзделген. Жоба 3,5 мыңнан астам тұрғынды қамтиды.

Биыл «Таусамалы» шағынауданында 4,4 шақырым су құбыры және 2,1 шақырым кәріз желісін салу бойынша құрылыс-монтаж жұмыстары басталды. Қазіргі күні 2,3 шақырым су құбыры және 600 метр кәріз желісі тартылды. Жұмыстар Әшімов және Рысқұлов көшелерінде жүргізілуде. Жоба келер жылы аяқталады.

Ал «Ақжар» шағынауданындағы 3,5 мың тұрғынды қамтитын сумен жабдықтау және су бұру желілерін салу (II кезең) жобасы және 7 мың тұрғынды үздіксіз ауыз сумен және су бұру жүйесімен қамтамасыз еткен «Қарағайлы» шағынауданындағы инженерлік желілерді салу (I кезең) жобасы аяқталды.

«Маңызды жобалардың бірі – биыл шілде айында іске қосылған «Ақсай» су дайындау станциясы.

Ол ауданның 100 мыңнан астам тұрғынын, оның ішінде «Таужолы», «Тастыбұлақ», «Таусамалы», «Ақжар» және «Шұғыла» шағынаудандарын сапалы ауыз сумен қамтамасыз етуге мүмкіндік берді. Бұл бағыттағы жұмыстар алдағы уақытта да жалғасады», – деді аудан әкімі.

«Халық қатысатын бюджет» бағдарламасы аясында биыл 35 жоба жүзеге асырылып жатқанын айтты. Олардың қатарында қоғамдық кеңістіктер құру, балалар және спорт алаңдарын орнату, жаяу жүргіншілерге арналған тротуарлар мен сыртқы жарықтандыру желілерін салу, аумақтарды көгалдандыру және арық жүйелерін жөндеу жұмыстары бар.

Наурызбай ауданында 1 гектар аумақта жаңа саябақ бой көтеруде. Онда көгалдандыру жұмыстарына ерекше көңіл бөлінген. Мұнда 200 ірі ағаш, 85 қылқан жапырақты ағаш, 30 мың бұта және 1,5 мың раушан отырғызылуда.

«Жаңа демалыс орнында жаяу жүргіншілерге арналған жолдар, орындықтар мен жарықтандыру жүйесі қарастырылған. Сонымен қатар, аумақты күтіп ұстауға мүмкіндік беретін автоматтандырылған суару жүйесі орнатылады. Тұрғындардың демалысын ұйымдастыру үшін саябақта субұрқак, «Отбасы» композициясы, перголалар және балаларға арналған ойын аймағы қарастырылған», – деді аудан жетекшісі.

Ауданда тұрғындардың қауіпсіздігі мен

жайлы жүріп-тұруын қамтамасыз ету мақсатында сыртқы жарықтандыру жүйесін дамыту жұмыстары да жалғасуда. Қазіргі күні аудан аумағында 26 438 жарық нүктесі бар. Сыртқы жарықтандыру желілерінің жалпы ұзындығы 524,3 шақырымды құрайды.

Наурызбай ауданы үшін маңызды көлік жобасы – «Қалқаман» метро бекетінің құрылысы аяқталуға жақын. Бүгінде нысанның құрылыс дайындығы 99%-ды құрайды. Қазір станцияда соңғы құрылыс-монтаж жұмыстары жүргізіліп жатыр. Нысанды жыл соңына дейін аяқтау жоспарланған.

«Бұл – аудан тұрғындары үшін қоғамдық көліктің жаңа әрі жылдам түріне қолжетімділікті арттыратын маңызды жоба. Метро іске қосылғаннан кейін тұрғындардың қала орталығына және Алматының басқа аудандарына қатынауы жеңілдейді», – деді Назира Тоғызбаева.

Сонымен қатар, алдағы уақытта метро желісін «Барлық» базары бағытына қарай жалғастыру жоспарланып отыр. Бұл бағытта тағы үш станция салынбақ.

Наурызбай ауданында биыл жалпы ұзындығы 10,4 шақырым болатын 11 көшеде орташа жөндеу жұмыстары жүргізілді.

«Биыл жол инфрақұрылымын жақсарту бағытында бірқатар жоба жүзеге асырылуда. Атап айтқанда, 11 көшеде орташа жөндеу жүргізілді. Сонымен қатар, «Ақжар» шағынауданында жаңа жолдар салу жұмыстары жалғасуда», – деді аудан әкімі.

«Ақжарда» жоспарланған 45,3 шақырым жолдың 36 шақырымына асфальт төселді. Қазір жұмыстардың орындалу деңгейі 80%-ды құрайды. Жобаны желтоқсан айында аяқтау жоспарланған. Сонымен қатар, жыл басынан бері көше-жол желісін ағымдағы жөндеу аясында 25 мың шаршы метр жол жабыны жөнделді. Бұдан бөлек, 195 жаңбыр қабылдағыш ауыстырылып, Әшімов және Үшқоңыр көшелерінде жалпы ауданы 2000 шаршы метр техникалық тротуарлар салынды. Сондықтан бүгінде аудан көшелері жарық, кең әрі сәнді.

Ауданда спорт инфрақұрылымы да кеңейіп келеді. «Шұғыла» және «Ақжар» шағынаудандарында тұрғындарға арналған 3 дене шынықтыру-сауықтыру кешенін салу жоспарлануда. Қазіргі уақытта аталған нысандардың жобалау-сметалық құжаттамасын әзірлеу жұмыстары жүргізілуде.

Нұржамал ӘЛІШ.

АЛМАТЫДА ЖАСАЛҒАН

Соңғы жылдары мегаполистік Сөңдеу өнеркәсібі тың күш алды. Жыл сайынғы экономикалық көрсеткіштерде өнеркәсіп өнім үлесі үлкен үлесті иелей бастады. Бұл бағытта қала экономикасына серпін беріп, нақты сектордың дамуына үлес қосып жүрген кәсіпорындардың орны айрықша. Өнім өндіріп, тұтынушы сұранысын ескеріп, сапаға мән беретін әрбір компания қаланың экономикалық әлеуетін нығайтуға атсалысады.

Осындай кәсіпорындардың бірі – тағамға арналған биологиялық белсенді қоспалар өндіретін «Леовит» компаниясы. Өткен аптада компания өкілдері «Almaty Aqparat» медиахолдингіне арнайы келіп, ұжыммен танысып, өз өнімдері туралы әңгімелеп берді.

Кездесу кәдімгі ресми таныстырылымнан гөрі, еркін әңгіме мен жақсы көңіл күйге толы жылы жүздесуге ұласты. Қонақтар компанияның жұмысы туралы әңгімелеп, журналистердің сауалдарына жауап берді. Әңгіме барысында сапалы өнім өндіру, табиғи құрамға басымдық беру және күнделікті өмірде денсаулыққа көңіл бөрудің маңызы сөз болды.

«Леовит» компаниясы өнімдерін әзірлеу кезінде дәрілік шөптерді, табиғи шырындарды, ара шаруашылығы өнімдерін, дәрумендер мен минералдарды пайдалануға басымдық береді. Компания басшысы Елена Смирнова шикізат пен дайын өнімнің сапасын бақылау өндіріс барысындағы маңызды бағыттардың бірі екенін атап өтті. Компанияның бұл салада 28 жылдық тәжірибесі бар. Осы уақыт ішінде өнім түрлері жетілдіріліп, тұтынушылардың сұранысына назар аударылып келеді.

Кездесу барысында қонақтар өз өнімдерін таныстырып қана қоймай, компанияның қалыптасу жолы мен жұмыс

ерекшеліктері туралы да әңгімеледі. Әрине, бүгінгі тұтынушы үшін өнімнің атауы мен сыртқы көрінісінен бөлек, оның құрамы, сапасы және қолжетімділігі де маңызды. Сондықтан өндірушінің өз жұмысы туралы ашық айтып, тұтынушымен сенімді байланыс орнатуға ұмтылуының мәні зор.

Кездесудің ең есте қаларлық тұсы – оның еркін әрі көңілді атмосферада өтуінде. Ұйымдастырушылар лотерея ойынын ұйымдастырып, медиахолдинг журналистеріне сыйлықтар ұсынды.

Міне, осындай сәттер адамдарды жақындастырып, жұмыс барысындағы күнделікті қарбаластың арасында жағымды әсер қалдырады. Қонақтар мен медиахолдинг ұжымы бір-бірімен емен-жарқын әңгімелесіп, естелік суретке түсті.

Кездесу соңында «Алматы Ақпарат» медиахолдингі Жарнама бөлімінің директоры Қуаныш Жақсыбайұлы «Леовит»

компаниясының өкілдеріне алғысын білдірді.

Қаланың экономикалық дамуына өндіріс орындарының қосатын үлесі зор. Өнім шығару, жаңа сұраныстарға бейімделу, сапаны сақтау және тұтынушы сенімін қалыптастыру – нақты сектордың күнделікті жұмысының ажырамас бөлігі. Осы тұрғыдан алғанда, «Леовит» компаниясының қызметі де өндірістік кәсіпорындардың нарықтағы орнын танып-білуге мүмкіндік береді. Ал «Almaty Aqparat» медиахолдингіне жасалған сапар компанияның жұмысымен жақынырақ танысып, тәжірибе алмасуға жол ашты.

Ең бастысы, бұл кездесу өнім таныстырумен шектелген жоқ. Шынайы ықыласқа және жағымды әсерге толы болды. Кейде іскерлік байланыстың өзі осындай қарапайым жүздесуден басталады. Ал жылы қарым-қатынас пен өзара сенім – ұзақ мерзімді серіктестіктің берік негізі.

P.S. Бүгінде тұтынушылар өнімнің сапасына, құрамына және қолжетімділігіне көбірек назар аударады. Сондықтан өндірушілер үшін сапалы өнім ұсынумен қатар, тұтынушыға сенімді әрі түсінікті ақпарат беру де маңызды. «Леовит» компаниясының «Алматы Ақпарат» медиахолдингіне сапары – осы бағыттағы тәжірибе алмасудың бір көрінісі. Осындай кездесулер арқылы кәсіпорындар өз өнімдерін таныстырып, қоғаммен байланысын нығайта алады. Отандық өндірістің дамуы – экономиканың маңызды тіректерінің бірі. Ал сапаға мән беріп, тұтынушы сенімін ақтауға ұмтылған әрбір кәсіпорынның еңбегі нарықтың дамуына өз үлесін қосады.

Гүлжанат СЕМБАЕВА

ПАЙЫМ

Қазіргі қоғам – ақпарат қоғамы. Өткенде ғана қазақ медиасында Оралдағы тойлардың бірінде қонағына қалжыңдап, кәде сұраған той иелері мен «мазасын алған» құрдасын соққыға жыққан азаматтың видеосы кең тарап, қызу талқыланды. Осы оқиғадан кейін біз этнограф-ғалым Тұрар Саттарқызымен қазақы той мәдениеті, ұлттық кәде түрлері мен заманауи дәстүр сабақтастығы хақында тілдестік. Әлеуметтік антропология саласында ізденіп жүрген жас ғалым Динара ӘБІЛДЕНОВАНЫҢ да пікірін білген едік.

ҚҰРҒАҚ ШОУ ДӘСТҮР БОЛМАС!

«Тентек кәде»

– Тұрар Саттарқызы, «торқалы той мен топырақты өлім» халқымызды ежелден әлеуметтендіретін, ынтымақтастыратын орта еді. Қазір керісінше араздастыратын деңгейге жеткендей ме, қалай езі?

– Той – тек қуаныш бөлісетін жиын емес, туыстық байланысты бекемдейтін, ел арасындағы қарым-қатынасты нығайтатын қоғамдық институт. Онда үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсетіліп, бата беріліп, өнеге айтылған, ән мен жыр арқылы рухани мұрамыз ұрпаққа жеткен. Кәде, жол-жоралғы, ойын-сауық сияқты элементтер де өзара сыйластықты қалыптастыру қызметін атқарған. Сондықтан қазақ үшін той – қоғамдық мәдениеттің айнасы.

Өкінішке қарай, бүгінде дәстүрлі жоралғылардың кейбірі бастапқы мағынасынан ажырап, құрғақ шоуға айналып барады. Кейде әзіл мен ойынның шекарасы бұзылып, адамның ар-намысына тиетін әрекеттерді «дәстүр» деп ақтауға тырысатындар кездеседі. Осы жерде «Біз бүгін дәстүрді сақтап жүрміз бе, әлде оның сыртқы пішінін ғана қайталап жүрміз бе?» деген сұрақ туындайды. Өйткені, дәстүрдің өміршеңдігі оның қанша рет қайталанғанында емес, мазмұнының сақталуында. Қазақтың той мәдениетін жаңғырту – кейбір жоралғыдан толық бас тартып, бәрін алып тастау деген сөз емес. Керісінше, оның тәрбиелік, адамгершілік және біріктіруші мазмұнын қайта күшейту. Яғни бүгінгі той даңғаза емес – мәдениет, бәсеке емес – береке, қорлау емес – әдемі әзіл, мәжбүрлеу емес – өзара келісім, ысырап емес – игілік, сыртқы рәсім емес – ішкі мән болуы тиіс.

– Оралдағы мейрамханада «тентек кәде» сұраған құрдасын ұрып жыққан азаматтың видеосын көрген боларсыз. Мұндай оқиғалар ненің көрінісі?

– Бұл келеңсіздік бүгінгі қазақ тойының ішкі дағдарысы мен дәстүрдің бұрмалануын айқын көрсетті. «Тентек кәде» сұрап, құданы қоршап, ерсі қалжың айтқан азаматтың соққы астында қалып, ауруханадан бір-ақ шығуы – жеке екі адамның ерегісі емес, ұлттық мәдениет пен заманауи арзан шоу-бизнесінің қақтығысы. Мұндағы ең маңызды мәселе – оқиғаның өзін ғана талқыламай, «дәстүрдің атын жамылып не істеп жүрміз?» деген сауалға жауап іздеу.

– Жалпы, «тентек кәде» деген ұғым этнографияда бар ма?

– Қазір оны Батыс Қазақстанға тән, құдаларды әзіл-қалжыңға тартып, кәде сұрайтын жоралғы ретінде сипаттап жүр.

Алайда, оның дәл осы атаумен ежелден келе жатқан салт екенін растайтын ғылыми-этнографиялық дерек жоқ. Сондықтан оны «қазақтың көне салты» деп кесіп айту қиын. Дегенмен, оның негізінде жатқан құбылыс құдалық мәдениетіне жат емес. Мысалы, этнограф Болат Бопайұлы сипаттаған «құда тарту» сияқты салттарда қыз жақтың жеңгелері құдаларды ортаға шақырып, ән айтқызып, өнеріне қарай кәде алған. Демек, құдалармен әзілдесу – бар нәрсе. Бірақ оны міндетті түрде «тентек кәде» деген жеке салтқа балау үшін нақты тарихи дерек қажет.

Жалпы, дәстүрлі мәдениетте әзіл-қалжыңның да шегі болған. Құдаға әзіл айтуға болады, бірақ оны қорлауға болмайды. Ойынға тартуға болады, бірақ намысын таптауға болмайды. Мұндағы ең негізгі ұғым – құрмет. Дәстүрдің сыртқы формасы өзгеруі мүмкін, бірақ адамға деген құрметке негізделген өзегі жоғалмауы тиіс.

– Жастарымыз «той жосығын өзгертейік», «тойдан түбегейлі бас тартайық» деп ашық мәлімдеп жатады. Сіздіңше, қазақы той мәдениетін заман талабына сай қалай жаңғырта аламыз?

– Меніңше, бізге тойды өзгертуден бұрын той туралы қоғамдық түсінікті өзгерту керек. Оның жаңа мәдениетін қалыптастыруымыз қажет. Мысалы, құдаларды ұялтатын әрекеттердің орнына мақал-мәтел, шешендік сөз сайысын, ән мен күйді, бата беру дәстүрін, екі әулеттің тарихын таныстыруды, құдалардың өнерін, ұлттық ойындардың мәдени түрлерін, әзілдің әдепті формаларын енгізуге болады. Сонда біз дәстүрдің сыртқы формасын ғана қайталамай, оның ішкі мақсатын сақтаймыз.

Жас ғалымның байламы

Қазақ дәстүрінің қорғаны болған Тұрар Саттарқызының шүйгінді әңгімесін тыңдағаннан кейін ежелгі дәуір әдебиетін парақтай бастадық. Адамияттық аңсар мен аусардың бастау-бұлағына үйілдік. Бәлкім, «тойқұмарлықты тілдеу» – (бізге үйреншікті) қазақты төпелеу жолы емес, адамзатқа ортақ кілтпанды танымағанымыз шығар. Заманында Ежелгі Римнің ең танымал акын-сатиригі, рим әдебиетінің «алтын» және «күміс» ғасырлары арасында өмір сүрген ойшылы Ювенал өз дәуірлерестерін сынап, «нан мен тамашаға» (цирк) құмар халық деп бағалапты. Яғни ойшыл қоғамды құлдыратамын десең жаулап алудың қажеті жоқ, тек «жетерліктей нан мен шексіз тамаша» берсең жетіп жатыр деп өткен.

Ал әлеуметтік антропология саласында ізденіп жүрген жас ғалым-әріптесіміз Динара Әбілденова тойға баруды «қоғам қыспақтан бір ауық құтылып, «еркінсу алаңына» адым ату» деп түсіндіреді.

«Дәстүрге сыртқы факторлар да, кейде жекелеген адамдардың әрекеті мен таңдауы да ықпал етеді. Бір дәстүрге экономикалық жүйедегі өзгерістер әсер етсе, екіншісінде діни институттардың ықпалы басым болуы мүмкін. Гендерлік қарым-қатынас туралы түсініктердің өзгеруі, әлеуметтік желілердегі пікірталастар мен жаңа дискурстар, сондай-ақ тек қазақ қоғамына ғана тән емес, жаһандық сипат алған құндылықтардың таралуы да дәстүрлердің өзгеруіне әсер етеді. Сондықтан қазіргі тойдағы өзгерістерді дәстүрдің «бұзылуы» немесе бұрын-соңды болмаған жаңа құбылыс ретінде қарастырғаннан гөрі, жаңа әлеуметтік жағдайларға бейімделуінің бір көрінісі ретінде қарастырған дұрыс. Оның қаншалықты тиімді

немесе тиімсіз екенін де жалпы бағалау қиын. Әр дәстүрдің өзгеру себебі, әлеуметтік қызметі мен салдары жеке қарастырылуы керек», – дейді ғалым.

Жас ғалымның сөзіне қарағанда, тойды тек «қоғамда қабылданбайтын ерсі әрекеттер жасалатын орта» ретінде сипаттау белгілі бір стереотипке негізделген. Керісінше, тыйымдар мен әлеуметтік шектеулер басым қоғамдардағы той күнделікті өмірдегі тәртіп пен нормалар уақытша өзгертін әлеуметтік кеңістік қызметін атқармақ.

«Той – адамдардың өзін көпшілік алдында көрсетуіне, белгілі бір рөлдерді сомдауына және эмоцияларын ашық білдіруіне мүмкіндік беретін алаң, өзіндік қойылым өтетін орта. Сондықтан той кезіндегі мінез-құлықты күнделікті өмірдегі әрекеттермен тікелей салыстыру әрдайым орынды емес. Антропологиялық тұрғыдан мерекелік кеңістік қалыпты әлеуметтік тәртіптің уақытша өзгеруімен және адамдардың өзін күнделікті жағдайдан өзгеше көрсету мүмкіндігімен сипатталады. Бұл тұрғыдан алғанда, тойды ер мен әйел арасындағы қарым-қатынастың мәдени тұрғыдан рұқсат етілген, бірақ күнделікті өмірде шектелетін формалары көрінетін кеңістік ретінде де қарастыруға болады. Мысалы, бразилиялықтардың карнавалы ер мен әйелдің бір-бірімен мәдени нормалар аясында флирт жасауына мүмкіндік беретін арена қызметін атқарады. Сол сияқты, қазақ қоғамында да той көпшілік алдында әдетте шектелетін флирттік ишаралар мен билердің көрінуіне мүмкіндік беретін әлеуметтік кеңістікке айналуы мүмкін. Бұл жерде мәселе міндетті түрде «ерсі әрекетте» емес, күнделікті өмірде қатаң бақыланатын гендерлік қарым-қатынастардың мерекелік жағдайда уақытша жұмсаруы мен басқа формада көрінуінде әрі бұл жаңадан пайда болған дәстүр емес. Сал-серілермен өтетін той-жиындар сипатталған деректерді қарасаңыз да ойын-сауық, флирт сияқты әрекеттердің ритуалданған көрінісін табуға болады», – дейді жас ғалым.

Динара Әбілденова әлеуметтік желі той туралы түсінігімізді де өзгертіп жатыр дейді. Рас. Қазіргі үйреншікті тойлар – жаңалыққа себеп емес. Қайта желіде журналистер «жаға ұстатар жағдай» деп елең еткізерлік тақырып қойып, жариялап жүрген тойлардағы ерекше күлкілі немесе даулы әрекеттер тез таралады.

Сіз де ой қосыңыз, құрметті оқырман!

Дастан ҚАСТАЙ.
Сурет: Самат ҚҰСАЙЫНОВ.

«ӘДЕБИЕТ ТАНЫТҚЫШ» – 100

ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМНЫҢ КҮРЕТАМЫРЫ

Биыл әлемдегі теңдессіз асыл мұра, адамзатқа ортақ интеллектуалды мұра, ұлттық ғылымның күретамыры – «Әдебиет танытқыш» еңбегінің жарық көргеніне 100 жыл толды. Мерейлі меже, айшықты мерекке орайластырыла әрі Ахмет Байтұрсынұлының мұрасы мен қарқара қайраткерлігіне негізделе «Ұлт әдебиетінің негізін қалаушы» атты республикалық ғылыми семинар өтті.

Жиынды Ахмет Байтұрсынұлы музей-үйі мен Мемлекеттік тілді дамыту институты бірлесіп ұйымдастырды. Ғалымдар мен зерттеушілер ұлт ұстазының әдеби-теориялық мұрасын, қазақ әдебиеттану ғылымындағы тұғырын және қазіргі ғылым мен білім беру ісіндегі мән-маңызын саралап, соны көзқарас, жаңа қисынында талдады.

«Әдебиет танытқыш» – қазақ әдебиетінің теориялық негізін жүйелеген, ғаламияттық кеңістіктегі төл тұжырымдама мен қазақы қисынгерліктің төлбасы саналған іргелі еңбек. Ұлттық ғылымның күретамырына айналған құнарлы кітап 1926 жылы Қызылорда қаласында жарық көрген. Ғалым, ҰҒА академигі Дихан Қамзабекұлының жазуына қарағанда, еңбектің қазіргі қолданыста жүрген нұсқасын «Қызылорда–Ташкент нұсқасы» деп айту қиын-ды. Өйткені, Ахмет Байтұрсынұлының түпнұсқа жазбасы әзірге табылмай отыр.

Бір айта кетерлігі, Ұлт ұстазы аталған еңбектің өн бойына қазақы дүниетаным мен дүниепайымды дарытып, сыни сана мен соны сараптауды кестелей отырып жазған. Сөз өнерінің табиғатын, көркем

шығарма құрылымын, әдеби жанрлар мен ақпарат қағидаттарын, өлең жүйесі мен көркемдік тәсілдерді ғылыми тұрғыдан саралап шыққан. Ғалым қалыптастырған ұғымдар мен терминдер ұлттық әдебиеттанудың кейінгі дамуына ықпал етіп, ғылыми қазақ тілінің генезисін кеңейткен.

Семинардың құттықтау бөлімінде сөз алған Ахмет Байтұрсынұлы музей-үйінің жетекшісі, филология ғылымының кандидаты Райхан Имаханбет терминологиялық стандарт жайына тоқталды. Сондай-ақ, зерттеушілердің еңбектеріне тоқталып, ахметтану ғылымы ілгерілей берсін деп тілек тіледі.

– Шындығында, қазақ әдебиеттану ғылымына негіз болған бұл еңбектің келешекте арнайы кешенді түрде зерттелуі тиіс өзекті мәселе. Еңбектегі қазақы әдеби ұғымдар бұл күні халықаралық термин-

дерге бой алдырған ұлттық әдебиеттану ғылымының сөздік қорын қазақыландыруға септігі тиер еді. Академик Рымғали Нұрғалиұлы: ««Әдебиет танытқыш» әдебиеттанудың әлемдік терминологиялық стандарт деңгейіне көтеріліп, шет сөзді араластырмай, қонымды, ықшамды, бірбірімен сабақтас, ұйқас, ұялас ұғымдардың тұтас ұлттық қазақы жүйесін жасап берді. Олардың басым көпшілігі автор репрессияға ұшырап, кітаптың тыйым салынғанына қарамастан әдеби тілге кіріп кетті. Интернационализм дегенді желеу етіп, шет тілді зорлап ендіру науқаны тұсында әдебиеттанудың да шұбарланғаны анық. Әрине, қазір роман, лирика, драманы ұзақ әңгіме, толғау, айтыс-тартыс деп өзгерту мүмкін болмас, бірақ Ахмет Байтұрсынұлы жасаған бірталай терминдер, сөздер қолдануға суранып тұр» дейді, – деп айтты ғалым Райхан Имаханбет.

Ғылыми бөлімде әдебиеттанушылар педагогика ғылымының докторлары Жаннат Дәулетбекова мен Абат Қыдыршаев, филология ғылымының докторы Анаркүл Салқынбай баяндама жасап, ұлттық ғылымға тегершік болған құйқалы еңбектің терістігі мен түстігін қатар талдады. Ұлан Еркінбаев «Әдебиет танытқыштағы» сөз өнерінің құндылығы мен қазіргі көркем мәтінді пайымдау мәселелеріне тоқталды.

Сондай-ақ, әдебиеттанушы әрі фольклортанушы Алмасбек Әбсадық, Ахмет Байтұрсынұлының «Әдебиет танытқыш-шындағы» сөз өнері мен поэтика мәселелеріне арналған монография авторы Айсұлу Ойсылбай өз ойын ортаға салды. Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің аға оқытушысы Гүлмария Оспанова, филология ғылымының магистрлері Жансая Сман мен Мемлекеттік тілді дамыту институтының ғылыми қызметкері Аяжан Калиоллина да баяндама жасап, ахметтану ғылымына кәделі болар ұсыныстарын жеткізді. Жиынды Ахмет Байтұрсынұлы музей-үйінің аға ғылыми қызметкері Әділет Ахмет жүргізіп, қатысушылар мен қонақтардың пайым-пікірін айшықтап отырды.

Мемлекеттік тілді дамыту институтында өткен семинарда «Әдебиет танытқыш-тың» ғасыр өлшеміндегі ғибраты мен ұлттық әдебиеттану ғылымының қалыптасу хроникасы сабақтастырыла зерделенді. Ұлт ұстазының ұшан-теңіз мұрасына бүгінгі ғылыми ізденістер жалғанып, негізгі тұжырымдарды білім беру саласында қолдану мәселелері талқыланды.

Дастан ҚАСТАЙ.

Б.ҚҰНДАҚБАЙҰЛЫ – 100

Театр тарихын тереңдеткен тұлға

Өнертанушы ғалым Бағыбек Құндақбайұлы – қазақ театртануының ғылыми негіздерін нығайтып, ұлттық сахна өнерінің тарихы мен көркемдік ерекшеліктерін зерттеуге елеулі үлес қосқан ғалым. Ш.Әулиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ҚР-ның еңбек сіңірген қайраткері.

Алматыда ғалымның ғылымдағы еңбек жолын әдіптеген халықаралық ғылыми конференция өтті. «Бағыбек Құндақбайұлының ғылыми мұрасы және әлемдік өнертанудың жаңа парадигмалары» жиынға отандық және шетелдік ғалымдар, өнер зерттеушілері мен мәдениет қайраткерлері қатысты. Конференцияны М.О.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты мен Т.Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы ұйымдастырды.

Жиынның ашылуында Ғылым және жоғары білім министрі Саясат Нұрбекұлының құттықтау сөзі оқылып, ғалымның ұлттық өнертану саласындағы еңбегіне жоғары баға берілді.

Қазақстанның халық әртісі Тұңғышбай Жаманқұлов ғалыммен байланысты естелік-

терін бөлісіп, оның қазақ театртануының қалыптасуындағы орнын атап өтті.

«Біздің театр өнерінің ғылым ретінде жүйелі зерттеле бастауы Бағыбек Құндақбайұлының есімімен тығыз байланысты. Ол кісіге дейін театр мен кино өнеріне қатысты мұндай іргелі зерттеулер көп болған жоқ. Бағыбек аға қазақ актерлерінің өнерін жоғары бағалап, қазақ театры мен актерлік шеберліктің деңгейіне өзге елдердің театрлары жете бермейтінін айтқан. Мұндай пікірді ашық білдіріп, ұлттық өнердің қадірін таныту кез келгеннің қолынан келе бермейді», – деді Тұңғышбай Жаманқұлов.

Ал М.Әуезов атындағы Қазақ ұлттық драма театрының директоры Еркін Тілеуқұлұлы ғалымның кәсіби білімімен қатар, адамдық қасиеттері мен театр қауымы арасындағы беделіне тоқталып, өз естеліктерін бөлісті.

Халықаралық ғылыми басқосу ғалымның мұрасын бүгінгі көзқарас тұрғысынан қайта пайымдауға, өнертану саласындағы зерттеушілер арасындағы байланысты нығайтуға және ұлттық мәдениетті зерттеудің жаңа бағыттарын талқылауға мүмкіндік берді.

Аяжан СЕРІКҚЫЗЫ.
Сурет: Самат ҚҰСАЙЫНОВ.

САХНА ӘЛЕМІ

Республикалық мемлекеттік академиялық корей музыкалық комедия театры 95-ші маусымын театрдың мерейтойына орай және Қазақстан корейлері тарихының 90 жылдығы қарсаңында сахналанған «Мұра» премьерасымен ашты.

ҰЗАҚ ТА АУЫР ЖОЛ

«Мұра» спектаклі Лаврентий Сон мен Станислав Лидің «Жады» пьесасының желісі бойынша сахналанған және Қазақстан корейлері тарихындағы ең маңызды кезеңдердің бірі – 1937 жылғы депортация мен жаңа жердегі өмірдің алғашқы жылдарын баяндайды. Оқиға кейіпкерлердің қалыптасқан өмірі бір ғана бұйрықпен астан-кестен болған сәттен басталады. Адамдар үйреншікті тұрмысынан және өз тағдырын таңдау мүмкіндігінен айырылады. Ұзақ та ауыр жол оларды Қазақстанға алып келеді. Бұл жер олардың алғашқы сынақтарына, ауыр еңбегіне, қасіреті мен жоғалтуларына, жаңа кездесулеріне куә болып, уақыт өте оларды өз аясына алған қазақ жеріне деген ыстық сезімнің қалыптасуына себеп болады.

Биыл 95-ші маусымын ашып отырған театрымыздың тарихы да осы оқиғалармен тығыз байланысты. Өйткені, сол кезде депортацияланған корейлердің қатарында

1932 жылы Владивостокта құрылған Қиыр Шығыс өлкелік корей театры труппасының артистері де болды. Қатал әрі күрделі өмір жағдайларына қарамастан, театр өз тарихын қазақ жерінде жалғастыруға мүмкіндік алды. Театр әр жылдары Қызылорда қаласында, кейін Алматы облысында жұмыс істеді. Ал 1968 жылы Алматыға түпкілікті қоныс аударып, Республикалық корей музыкалық комедия театры мәртебесіне ие болды. 1982 жылы «Құрмет белгісі» орденімен марапатталды. Ал 2017 жылы театрға «Академиялық» мәртебесі берілді.

Корей түбегінен тыс жерде жұмыс істейтін жалғыз мемлекеттік, әрі әлемдегі тұңғыш мемлекеттік кәсіби ұлттық корей театры 95 жыл ішінде 300-ден астам спектакль мен концерттік бағдарлама ұсынып, оларды 10 миллионға жуық көрермен тамашалаған.

Нұржамал ӘЛІШ.
Сурет: Қайрат ҚОНЫСБАЕВ.

ҰШАҚПЕН ЖЕТКІЗІЛГЕН ЖҮРЕК

Болат Исаев – кеудесіне донорлық жүрек салынған, сол жүрекпен, міне, қалыпты өмір сүріп келе жатқанына 22 жыл болған азамат. Алматы қаласының Кардиологиялық орталығында ұйымдастырылған «Қайтыс болғаннан кейінгі ағзалар донорлығы жүйесін дамыту: негізгі мәселелер және оларды шешу жолдары» тақырыбындағы «дөңгелек үстелге» ол да қатысты.

Болат Исаев – Қазақстанда жүрегі ауыстырылған екінші адам. Ал оған дейін мұндай күрделі ота астаналық Жәнібек Оспановқа жасалған болатын. Ол елімізде жүрек трансплантациясы енді ғана қолға алынып жатқан тұс.

«Жүрек дертіне сонау 2006 жылы, 44 жасымда шалдыққан болатынмын. Ол кезде біздің елде трансплантация деген ұғым қалыптаспаған уақыт еді. Арада жеті жыл өткенде маған мәйіттік донордың жүрегі салынды. Менің өмірімді сол кезде бақандай 220 дәрігер күзетіп тұрыпты! Міне, мен тірімін, алдарыңызда тұрмын. Содан бері 22 жыл өтті. Қазір 64-темін. Жұмыс істеймін, көлік те жүргіземін, ыстық моншаға да түсемін. Өзімді жақсы сезінемін. Өмірдің әр сәтін құрметтеймін. Маған кезінде жүрегі салынған адамның ұлтын, дінін де білмеймін. Сондықтан кейде мешітке барып дұға бағыштаймын. Шіркеуге де кіріп, шырақ жағып шығатыным бар. Жасының менімен шамалас болғанын, Алматының азаматы деп естігермін. Донорлық жүрек Астанада отаға дайын жатқан маған санавиация ұшағымен жедел жеткізілген екен. Жүрек трансплантациясына рұқсат берген донордың ата-анасына да ылғи алғысымды іштей білдіріп жүремін. Менің өмірім үшін күрескен дәрігерлерге де рахмет айтамын», – деді Болат Исаев.

Иә, адам өмірінен асқан құндылық жоқ. Ал сол өмірді сақтап қалуға, үмітін үзген жанға қайтадан болашаққа сеніммен қарауға мүмкіндік беретін игіліктің бірі – ағза трансплантациясы.

Бүгінде трансплантация медицина жетістігі ғана емес, адамгершілік, жанашырлық пен қоғамның ортақ жауапкершілігін айқындайтын маңызды тақырыпқа айналып отыр. Алматы қаласының Кардиологиялық орталығында Еуропалық

донорлық және ағзаларды трансплантациялау күніне орай ұйымдастырылған іс-шарада медициналық ұйымдар арасындағы ведомствоаралық және ұйымаралық өзара іс-қимыл, донорлық үдерісті үйлестіру, халық пен медицина қызметкерлерін кеңірек ақпараттандыру, сондай-ақ қолданыстағы жүйенің тиімділігін арттыру мәселелеріне ерекше назар аударылды.

Алматы қаласы бойынша трансплантация үйлестірушісі, №7 қалалық клиникалық аурухананың дәрігер-нефрологы Меруерт Мұқанова донорлық пен трансплантация жүйесінің өзекті мәселелеріне тоқталды.

«Біз потенциалды донор дегенде 18–65 жас аралығындағы адамдарды қарастырамыз. «Күту парақшасында» тұрған, трансплантацияға мұқтаж науқастар саны жылдан-жылға көбейіп келе жатыр. Қазіргі күні Алматы бойынша 891 науқас бар, оның 23-і бала. Әсіресе, бүйрекке мұқтаж адам көп. Одан кейінгі орында жүрек трансплантациясын күткен 41 отандасымыз тұр. Бауырға зәру 35 адам бар. Өкінішке қарай, күту парақшасында тұрып, үмітіне жете алмай қайтыс болып кетіп жатқандар да аз емес. Егер де біздің осы донорлыққа деген көзқарасымыз өзгеретін болса, талай адамды аман алып қалар едік», – дейді дәрігер-нефролог Меруерт Мұқанова.

Айта кетсек, биылғы тоғыз айдың көрсеткішіне үңілсек, Алматы қаласы бойынша «күту парақшасындағы» бүйрек күткен – 34, бауырға зәру – 3, бүйрекке мұқтаж – 3, барлығы 40 адам көз жұмған.

Мамандардың пікірінше, елде қайтыс болғаннан кейін ағзасын донорлыққа беруге келісетіндер саны әлі де аз. Себебі,

бұл біз үшін әлі де «нәзіктеу» тақырып болып тұр. Биылдың өзінде Алматыда донор болуға 16 адам қарастырылған. Алайда, әзірге ешқайсысы толық келісім бермеген. Оған себеп көбіне қайтыс болған адамның туыстарының қарсылық білдіруі. Демек, трансплантация жүйесін дамыту медициналық мамандардың кәсіби даярлығын жетілдірумен қатар, ашық қоғамдық диалогты, халықтың донорлық мәселелері туралы хабардарлығын арттыруды және донорлыққа жауапты көзқарасты қалыптастыруды талап етеді.

«Қазір донор тақырыбында үлкен мәселе бар екені жасырын емес. Бұл жердегі ең маңызды нәрсе – халыққа осы тұрғыда көбірек ақпарат беріп, дұрыс жеткізіп, түсіндіріп отырсақ, потенциалды донор саны артады. Ағзаға мұқтаж адамдарға да көмектесе аламыз», – дейді Алматы қалалық Кардиология орталығының директоры Ермағамбет Қуатбаев.

Жиында донорлық орталықтардың үйлестірушілері – Орталық қалалық клиникалық аурухана дәрігері Ғалымжан Пірмағамбетовтің, №4 қалалық клиникалық аурухана маманы Жандос Дәулет-

бековтің, Жедел медициналық көмек ауруханасының дәрігері Гүлнар Бердали-ның, №7 қалалық клиникалық аурухана дәрігері Есенай Еспенбетовтің, Алматы көпбейінді клиникалық ауруханасының маманы Тимур Шупеновтің баяндамалары тыңдалды.

Мәйіттік донор тақырыбына дін өкілі де пікір білдірді. Алматы Орталық мешітінің наиб имамы Тимур Алиев исламның трансплантология тақырыбына қарсы еместігін айтты.

«Егер кімде-кім бір адамның өмірін сақтап қалатын болса, ол бүкіл адамзаттың жанын сақтап қалғанмен тең болады. Сондықтан асыл дініміз ағза донорлығын теріске шығармайды. Керісінше, шариғатта үлкен сауапты іс болып саналады. Тек оның шарттары тиісті деңгейде орындалуы керек. Иә, кейде жамағат тарапынан «сауап үшін сондай қадам жасайын, бірақ ертең қияметте сұралмаймын ба?» деген секілді сауалдар қойылады. Ақыретке барғанда таразыға түсетін – сенің осы дүниеде жасаған амалдарың. Яғни біреудің ала жібін аттамадың ба, біреудің ақысын жемедің бе, міне, сол адами құндылықтар сұралады», – деді исламтанушы Тимур Алиев.

Медицинаның өзекті мәселесін қаузаған жиында трансплантация жүйесін одан әрі дамыту тек медициналық мамандардың кәсіби даярлығын жетілдірумен шектелмей, қоғаммен ашық диалог орнату, халықты донорлық мәселелер туралы жан-жақты хабардар ету және барша-мызға донорлыққа жауапты көзқарас қалыптастыру қажет екені айтылды.

Мәйіттік донорлық – бір адамның өмірден өткеннен кейін де өзге жандардың өмірін жалғастыруына мүмкіндік беретін ізгілік жолы. Қоғам осыны түсінсе дейді дәрігер-сарапшылар. Елімізде қайтыс болғаннан кейін ағзаларын мұқтаж жандарға беруге ресми түрде келісім білдірген азаматтардың қатары кейінгі бір жылда 68 пайызға артты. Денсаулық сақтау министрлігінің мәліметіне сүйенсек, 1 қыркүйектегі жағдай бойынша eGov порталында 17 158 азаматтың оң шешімі тіркелген. Бірақ келісім білдірушілердің қатары артқанымен, ағза ауыстыруға мұқтаж науқастардың кезегі әлі де азаяр емес. Қазіргі уақытта трансплантацияны күту парағында 4867 адам тұр, олардың 126-сы – кәмелетке толмаған бала.

(Сурет: автордікі).

Жаңа қадам

Мегаполистегі Балалар қалалық клиникалық инфекциялық ауруханасының «Саялы» филиалында Госпитальдық фармация бөлімі ашылды.

Жаңа бөлімшені мақсаты – кішкентай пациенттерге жүргізілетін дәрілік терапияның сапасын, тиімділігі мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Яғни дәрілік заттарды ұтымды пайдалану, фармакотерапияның тиімділігі мен қауіпсіздігін бақылау, жағымсыз дәрілік реакциялардың алдын алу және стационардағы дәрілік қамтамасыз етудің заманауи тәсілдерін енгізу басты назарда болады.

Аурухана директоры Ержан Сералин жаңа бөлімшенің ашылуын балаларға көрсетілетін медициналық көмектің сапасын арттыруға және педиатриядағы заманауи клиникалық фармакологияны одан әрі дамытуға бағытталған маңызды

қадам екенін атап өтті. Жаңа бөлімшеге клиникалық фармаколог Динара Төрегелдіқызы жетекшілік ететін болады.

Госпитальдық фармация бөлімі ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің 2024–2026 жылдарға арналған клиникалық фармакология бойынша медициналық көмекті жетілдіру жөніндегі Жол картасы аясында жүзеге асырылды.

Иә, рецептіні дұрыс тағайындау, дозасының нақты болуы – әр баланың тиімді ем-дом алуының, амандығының кепілі. Қауіпсіз әрі ұтымды фармакотерапия – балаларға көрсетілетін сапалы медициналық көмектің маңызды құрамдас бөлігі.

Тұмауға тосқауыл

Күн суытты. Тұмау да бас көтерді. Бұл, әсіресе, балаларға, қарияларға қауіпті. Қалада осы жұқпалы ауруға қарсы маусымдық вакциналау басталды.

Ол үшін жергілікті бюджет есебінен «Гриппол Плюс» вакцинасының 250 мың дозасы сатып алынды. Тегін екпені қауіп тобына жататын тұрғындар салдыра алады. Олардың қатарына медицина қызметкерлері,

диспансерлік есепте тұрған және жиі ауыратын балалар, жетім және ата-анасының қамқорлығынсыз қалған балалар, жүктіліктің II және III триместріндегі әйелдер, жүрек және тыныс алу ағзаларының созылмалы аурулары бар адамдар, медициналық-әлеуметтік мекемелерде қызмет алушылар және эпидемиологиялық көрсеткімдер бойынша вакцинацияланатын адамдар жатады. Қалған тұрғындар үшін вакцинация ақылы негізде жүргізіледі.

Нысаналы топқа жататын тұрғындар тұмауға қарсы тегін екпені алу үшін тіркелген емханасына баруы керек.

Қазан айы – маусымдық сырқаттану деңгейі өскенге дейін алдын ала қорғаныс қалыптастыру үшін вакцинация алуға қолайлы кезең.

Сондай-ақ, мынадай қарапайым профилактиканы ұмытпаңыз: қолды жиі жуып жүріңіз, науқас адамдармен байланыстан алыстау болыңыз. Ауру белгілері байқалса, үйде қалып, дәрігерге хабарласыңыз.

Бетті әзірлеген Нұржамал ӘЛІШ.

ҚАРТТАР АЙЛЫҒЫ

Еліміздегі әлеуметтік демографиялық даму бағытында қоғамдық құндылықтарды бекіте түсетін тамаша бағдарламалар жүзеге асып келеді. Айталық, қазан айында басталатын Қарттар айлығы қоғамдағы ұрпақ сабақтастығын, қазыналы қарттарға қамқорлық жасайтын тамаша қоғамдық құндылықты дәріптейтін бағдарлама.

Ел қазынасы

Ресми мәліметтерге сай, Қазақстанда 2,7 миллионнан аса 60 жастан асқан азаматтар бар. Мәселен, бір жыл ішінде қарттар саны 4,2%-ға өссе, соңғы он жылдықта орташа өсім жылына 4,4% құрап отыр. Ал еліміз бойынша ғасыр жасаған адамдардың саны 44-ке жеткен екен. «Азаматтарға арналған үкімет» мемлекеттік корпорациясы ұсынған нақты мәліметтер бойынша республикамызда қазір 2,4 миллионнан астам азамат зейнетақы төлемдерін алады. Мәселен, зейнеткерлердің 64%-ын әйелдер, ал 36%-ын ер адамдар құрайды.

Ең ұзақ жасаған 106 жастағы кейуана Шымкент қаласында тұрады. Ал ер азаматтар арасындағы ең жасы үлкені Алматы қаласының 104 жастағы тұрғыны – Зұлқарнай Сейітов. Ол Ұлы Отан соғысының ардагері, биология ғылымының докторы, профессор, академик. Сұм соғыста Берлинге дейінгі майдан жолын басып өткен. Соғыстан кейін өмірін ғылым мен педагогикаға арнап, ондаған жылдар жемісті еңбек етті. 150-ден астам ғылыми еңбектің, монографиялар мен оқу құралдарының авторы. Ардақты қария «Қызыл Жұлдыз», II дәрежелі «Отан соғысы» ордендерімен, «Сталинградты қорғағаны үшін» және «Ерлігі үшін» медальдарымен марапатталған.

Қартын қадірлейтін қала

Алматы қаласының «Белсенді ұзақ өмір сүру» орталығы айлық аясында қаламыздың қарияларына арнап бірнеше іс-шара ұйымдастырып отыр. Мәселен, Алматы қаласының тарихи музейінде зейнеткерлердің шығармашылық жұмыстарының көрмесіне 20-дан астам қызмет алушылардың 90 жұмысы қойылды.

Ал Медеу ауданының Ават ауылында

Коллаж: Нұрбосын ӨРІСҰЛЫ.

берекенің бастауы күзді қарсы алуға арналған «Егін мерекесі» атты көшпелі іс-шара өткелі отыр. Ол жерде зейнеткерлердің концерті, «Агрокраудсорсингтің» белсенді қатысушыларын марапаттау рәсімі, сондай-ақ «Табиғат сыйы» көрмесі өткелі отыр. Сонымен қатар, биыл да «Асыл қазынам» атты фестиваль өтіп, шығармашылық қойылымдар, флеш-мобтар, дефиле, шеберлік дәрістері, домбыра оркестрі және спорттық көрсетілімдер мен зейнеткерлердің шығармашылық жұмыстары қойылған көрме болады. Жылдағыдай Атакентте «Белсенді ұзақ өмір сүру» орталығының зейнеткерлері қолдан жасаған қолөнер бұйымдарының дәстүрлі көрме-жәрмеңкесіне қатысады.

Орталықтың Медеу бөлімшесінде «Көк тудың желбірегені» атты поэзия кеші, сосын Республика күні мен Қарттар айлығына арналған салтанатты іс-шара өтеді. Ал Бостандық ауданы бөлімшесі Республика күні мен Қарттар айлығына арна «Қарттарым – асыл қазынам» атты концерт өткізгелі отыр. Әрбір іс-шарада

ең белсенді, дарынды зейнеткерлер мен шығармашылық ұжымдар, спорттық командалар марапатталады. Сонымен қатар, Алматыда қарттармен кездесулер, экскурсиялар, театрлар мен музейлерге тегін бару, актерлер мен шығармашылық ұжымдардың өнер көрсетуі ұйымдастырылады.

Белсенді өмір

Зейнеткерлерге «Қарттардың құқықтары», «Сыйға тарту және өсиет» тақырыбында заңгерлік кеңестер, қарттардың қаржылық сауатын арттыру бойынша семинарлар өтеді. Қазіргі кезде қалада «60+ кәсіби бағдар» семинарлары өтіп, егде жастағы азаматтарға еңбек нарығы және жұмысқа орналасу мүмкіндіктері туралы ақпарат беріліп жатыр.

Жалпы, Алматы қаласының «Белсенді ұзақ өмір сүру» орталығының жұмысы қарт адамдарға денсаулықты қолдау, қолайлы орта құру және аға буын өкілдерінің өмір сүру сапасын арттыру бойынша көмек көрсетуге бағытталған.

Орталыққа күніне орта есеппен 512 адам келеді. Күн сайын зейнеткерлерді қызметтер алу үшін қабылдау мен тіркеу жүргізіліп, қызмет алушылармен келісім-шарт жасалады. Қазіргі таңда автоматтандырылған есеп жүйесі жұмыс істеп тұр. Қарт адамдарға әртүрлі әлеуметтік-сауықтыру, әлеуметтік-білім беру, әлеуметтік-мәдени, әлеуметтік-еңбек, әлеуметтік-құқықтық, әлеуметтік-демалыс және басқа да қызмет түрлері ұсынылады.

Аталмыш орталықта 8 бағыт бойынша 40-тан астам әлеуметтік қызмет түрі көрсетіледі. Биылғы Қарттар айлығы «Менің жылдарым – менің байлығым» атты ұзақ өмір сүру балымен салтанатты түрде жабылады. Кеште «Белсенді ұзақ өмір сүру» орталығы би ұжымдарының классикалық, заманауи және халық билерінен қойылымдар көрсетіледі. Сонымен қатар, «Асыл әже» атты кешкі киімдер, бал және ұлттық костюмдер шеруі, сән көрсету және түрлі жасқа арналған киім үлгілерінің кеші өтеді.

Рая ЕСКЕНДІР.

«БЕЛСЕНДІ ҰЗАҚ ӨМІР»

Амфитеатрдағы мереке

Наурызбай аудандық «Белсенді ұзақ өмір сүру» орталығының мұрындық болуымен, Қарттар айлығы шеңберінде аға буынның құрметіне концерт ұйымдастырылды.

«Шұғыла» амфитеатрында, яғни ашық аспан аясында өткен «Қазыналы қарттар – елдің ырысы» мерекелік бағ-

дарламасының көрермені ретінде ең басты меймандар – ата-әжелерден бөлек, олардың балалары, немерелері де жиналды. Үлкен-кіші бірге тамашалаған концертте әсем әуендер шырқалды, қоңыр үнді домбырадан күйлер төгілді.

Наурызбай аудандық Ардагерлер кеңесінің мүшесі, «Арай» ансамблінің жетекшісі Қанат Құлымжанов осындай мерекелік кешке қолдау білдірген аудан әкімдігіне ризашылығын білдірді.

– Ауданымыздағы «Белсенді ұзақ өмір сүру» орталығы өте сәтті жұмыс істеп тұр. Онда қариялардың бос уақытын тиімді өткізуіне барлық жағдай жасалған. Ән-бидің де үйірмелеріне қатысып, спорттық іс-шаралардан да тыс қалмай, қолөнермен де айналысамыз. Өзіміз де өнерден қаражаяу емеспіз. Қазақстан мен Қытай арасындағы мәдени байланысты нығайту мақсатында ұйымдастырылған «Музыка мен би әлемі – 2026» халықаралық фестивальде біздің «Арай» ардагерлер ансамблі бас жүлдені жеңіп алды. Мен замандастарыма жастарға үлгі болып, отбасы құндылығын да, салт-дәстүрді де дәріптеп, аттан түспей, жас ұрпаққа ісімен өнеге көрсетіп жүрген еңбегі, белсенділігі үшін алғыс айтамын, – деді Қанат Құлымжанов.

Музыкалық кеште Құрманғазы атындағы Ұлттық консерваторияның түлектері және Syr-sound ансамблі өнер көрсетті. Көрермендер, әсіресе, «Балбырауын», «Ата толғауы», «Адай» сынды әйгілі күйлерге ерекше ықылас танытты.

Ерлі-зайыпты Төлеш пен Айжан шығармашылық дуэтінің орындауындағы «Жақсы адамдар», «Сүйем сені» әндері де жүректерге жол тапты. Концерттен кейін ардагерлерге ретро-дискотека ұйымдастырылып, ортаға шығып би билеген сергек аға буын жастық шағына саяхаттап, бір жасап қалды.

Бұл кеш өмірдің талай белесін артқа тастап, жастарға үлгі болып жүрген ардақты жандарға арналды. Бүгінгі ұрпақ – сол буынның жалғасы. Сондықтан ақсақалдардың ақылы мен батасын, аналардың өнегесі мен өмірлік тәжірибесін кейінгілер әрдайым қадір тұтуымыз керек. Ұрпақ сабақтастығы үзілмегей!

Нұржамал ӘЛІШ.

Сурет: Қайрат ҚОНЫСБАЕВ.

Ата-әжеге құрмет

«Шаңырақ» әлеуметтік қызмет орталығында қарттар айлығына арнап, ҚР «Салтанат» мемлекеттік би ансамблі мен «Salt Sound» фольклорлық ансамблі арнайы концерттік бағдарлама ұсынды.

Ата-әжелерге көтеріңкі көңіл күй сыйлаған мерекелік кеште «Salt Sound» фольклорлық ансамблі «Асатаяқ», «Ирең», «Ғашықтық», «Балбырауын», «Сарыарқа», «Адай» күйлерін орындады. Ал мың бұралған «Салтанаттың» бишілері «Асатаяқ», «Айдай сұлу» және өзбек биімен тәтті етті.

Кеш барысында Жайна Тарғынова мен Мирлан Жамбыловтың орындауындағы әсем әндер мерекелік кештің сәнін келтірді. Бұл күні «Шаңырақтың» шаңырағын қуаныш кернеді. Қариялар көңілдерін көтере келген өнерпаздарға ризашылықтарын білдірумен болды.

– Бір рахаттанып қалдық. Біздің жақсы қасиеттеріміз жұғысты болсын. Мұндағы қариялар да күні кеше жас болған. Жалындаған жастық шақтарын елдің дамуына арнады. Қазір ғой, қарттық келіп, өткен күндер ертегі болып қалды. «Дүние – кезек» деген рас екен, – деген қариялар жас өнерпаздарға батасын беріп, қимастықпен қоштасты.

Рая ЕСКЕРМЕСҚЫЗЫ.

ТУРНИР

ДЕНИС ТЕН мәнері

Алматыда әлем үздіктері жиналды

«Халық арена» кешенінде мәнер-
леп сырғанаудан 20 елден ас-
там спортшылардың басын қосқан
халықаралық Денис Тен атындағы
турнир өтті.

Жарыста 150-ге жуық мәнерлеп сыр-
ғанаушы 2026/27 жылғы маусымның ISU
Challenger Series сериясы аясында жүлделі
орындар үшін таласты. Төрт күнге созыл-
ған жарысты шамамен, 10 000 көрермен
тамашалады.

Алматыда Denis Ten Memorial Challenge
турнирі 2014 жылғы Олимпиада ойында-
рының қола жүлдегері, көрнекті қазақ-
стандық мәнерлеп сырғанаушы Денис
Тенге арналып дәстүрлі түрде өткізіліп ке-
леді. Ұйымдастырушылардың айтуынша,
бұл турнир мәнерлеп сырғанау саласын-
дағы халықаралық ынтымақтастықты да-
мытуға үлес қосып, жас спортшыларды
қолдайды және кәсіби тәжірибе алмасуға
мүмкіндік береді. Жарыс аясында ересек-
тер мен жасөспірімдер 6 санатта өнер
көрсетті: жасөспірімдер (ұлдар және қыз-
дар), ересектер (ерлер және әйелдер),
сондай-ақ жасөспірімдер мен ересектер
арасындағы мұздағы би жұптары.

Әйелдер арасындағы жекелей сырға-
науда 226,01 ұпай жинаған Олимпиада-
ның күміс жүлдегері Александра Игнатова

жеңіске жетті. Оңтүстік корейлық Ким
Юджэ (209,20) екінші орын иеленсе,
Қазақстан атынан сынға түскен Софья
Самоделкина (204,36) қола жүлдеге қол
жеткізді. Ерлер арасындағы жекелей сыр-
ғанауда Владислав Дикиджи (312,79)
бірінші болды, Глеб Лутфуллин (277,23)
екінші орынға тұрақтаса, Пётр Гуменник
(261,76) үздік үштікті түйіндеді. Мұздағы
би сайысында финляндиялық мәнерлеп
сырғанаушылар Юлия Турккила мен Мат-
тиас Верслуйс (191,32) жеңімпаз атанды.
Василиса Кагановская мен Максим Нек-
расов (187,20) күміс жүлдегер атанса,
американдық дуэт Кэролайн Грин мен
Майкл Парсонс (180,37) қола медаль
иеленді.

Жасөспірім жігіттер арасында Арсений
Федотов (251,68) топ жарды. Александр
Чмиль (204,10) екінші орын, ал Глеб Ков-
тун (201,53) үшінші орын иеленді.
Бойжеткендер арасында Алиса Заикина
(206,05) жеңіс тұғырына көтерілді. Күміс
жүлде Виктория Стрельцоваға (200,99),
қола медаль Алёна Приневаға (198,59)
бұйырды. Жасөспірімдер арасындағы
мұздағы би сайысында Мария Фелелова
мен Артём Валов (164,56) үздік болды.
Дарья Дрожжина мен Иван Телнов
(153,87) жұбы күміс, София Безноскова
мен Макс Леле (146,34) жұбы қола жүлде
иеленді.

«Халық арена» трибуналарындағы

көрермендердің ыстық ықыласы турнирге
ерекше атмосфера сыйлады. Спортшылар
алматылық көрермендердің жылы қабыл-
дағанын және жарыстың эмоционалды
көңіл күйін атап өтті. 2026 жылғы қысқы
Олимпиадада ел намысын қорғаған қа-
зақстандық мәнерлеп сырғанаушы Софья
Самоделкина өз әсерімен бөлісті.

– Адамдардың алаңдағы қошеметі
соншалықты күшті, өзіңді ерекше бір кө-
теріңкі көңіл күйде сезінесің. Олар сырға-
науға қажетті қуат пен күш береді, – деді
спортшы.

Төрт күнге созылған ауқымды турнир
«Denis Ten Memorial Gala Show 2026: Мұз
ұмытпайды» атты гала-шоуымен қоры-
тындыланды. Бағдарламаға жарыс жеңім-
паздары мен жүлдегерлері, арнайы шақы-

рылған мәнерлеп сырғанаушылар және
Денис Тен академиясының тәрбиеленуші-
лері қатысты. Бұл кештің маңызын арттыр-
ған жайттардың бірі – 2013 жылы «Денис
және достар» шоуында өнер көрсеткен
Денис Теннің досы Мари-Пьер Лерэнің
қатысуы болды. Музыкалық бөлімде во-
калистер Даниил Юн мен Санат Асуат
Денис Теннің рухына арналған әндерді
орындады.

Турнир «Денис Тен қоры» қоғамдық
қорының ұйымдастырумен, сондай-ақ
«Sport Qor» спортты қолдау қоры және
Алматы қаласы әкімдігінің қолдауымен
ұйымдастырылды.

Досбол АТАЖАН.
Сурет: Самат ҚҰСАЙЫНОВ.

ҰЛТТЫҚ СПОРТ

Ат үстінде белдесті

Алматыда қазақтың ұлт-
тық спорты – аударыспақ-
ты халыққа кеңінен насихаттау
мақсатында алғаш рет QASQYR
CUP турнирі өтті. Бұрын-соңды
ат үстінде белдесіп көрмеген қа-
тысушылардың бәсекесі – бұл до-
даның басты ерекшелігі болды.
Жұртқа белгілі азаматтар күш
сынасып қана қоймай, спорттық
іс-шараны шоуға ұластырды.

Қатысушылар қатарында
Абай Асылхан, Файзулла Наға-
шыбай, Медет Жаңабай, Айтбек
Тұрсынбай, Мейіржан Төребай,
Асхат Нұрмашев, Мұхит Аман-
тай, Ертуған Амангелді, Манас
Жарылқасынов, Мақсат Қиқы-
мов, Азамат Бақытов, Медет
Жанатұлы, Арнұр Қабдолдаев,
Олжасхан Қайрат сынды блогер,
айтыскер, ММА шеберлері бар.
Өз қарсыласын жеңген әр қаты-
сушыға 500 мың теңге сыйақы
берілді.

Ерлер спорты саналатын ау-
дарыспақтан алғаш рет қыздар
да сайысқа қатысты. «Бопай»
лақап атымен танымал Зәмзәгүл
Файзолланова мен «Томирис»
атанған Гүлмарал Еркебаева
атқа мініп, аударыспақ ережесі-
не сай күресті. Жекпе-жектің бі-
туіне санаулы секундтар қалған-
да Гүлмарал қарсыласын аттан
аударып түсірді. Осыған дейін
қазақ күресі мен еркін күресте
қарсылас болған спортшы қыз-
дар 1:1 есебімен тең түскен еді.

– Аударыспақтан өткен ше-
шуші айқасымызда жеңіске
жетіп, трилогиямыз осымен аяқ-
талды. Атқа мініп жүргенімізбен,
аттың үстінде күресу үшін рух
керек екен. Бір жағынан атты

басқарсаң, екінші жағынан
адаммен арпалысасың. Кеше
ғана жаттығып, бүгін шайқасқа
шығып кеттік. Басында қорқы-
ныш болды, себебі аттың үстінде
күресу көп қазақ жігітінің қолы-
нан келе бермейді. Қыздардың
атқа қонғаны әрбір қазақ жігітіне
сын болары анық. Күш білектен
емес, жүректен. Қазақ қыздары-
ның рухын, мінезін көрсеттік, –
деді Гүлмарал Серкебаева.

Нигериядан келген Мұ-
хаммад қатысушылардың бірін
алмастырып, аз уақыт ішінде ау-
дарыспақ ережесін меңгеріп
алды. Ешқашан атқа мініп көрме-
ген ол жарыс алдында бір-ақ рет
дайындалып, турнир кезінде
қарсыласын 11 секундта аттан
құлатып түсірді.

– Жеңіске жететініме ешкім
сенбеді, себебі қарсыласымның
салмағы ауыр еді. Ал мен өзіме
сендім, себебі жарыстарға қаты-
сып жүрген соң, ең алдымен
өзіңмен күресу керек екенін жақ-
сы білемін. Әрі футболшымын.
Бала кезімде бокспен айналыс-

тым. Сондықтан қарсыласымды
жеңу үшін барымды салдым.
Аударыспақ маған қатты ұнады.
Тағы да жарыстарға қатысым
келеді. Бүгінгі жеңісіме елде қал-
ған анам, бауырларым қуанатын
болды. Қазақ тілін үйреніп
жүрмін. Осындай мүмкіндіктерге
жол ашқан Қазақстанға алғысым
шексіз, – деді Мұхаммад.

Еске салайық, аударыспақ –
бұл қазақтың ұлттық спорты.
Ереже бойынша атқа қонған екі
адам бір-бірін белден басып не-
месе тартып жерге құлатуы ке-
рек. Аударыспақ Дүниежүзілік
Көшпенділер ойындарының бағ-
дарламасына енген. Бір ай бұ-
рын Қырғызстанда өткен ойын-
дарда Қазақстан құрамасы алты
салмақ дәрежесі бойынша сынға
түсіп, төрт алтын, бір күміс, бір
қола медаль жеңіп алды. Енді
қазан айында Оралда аударыс-
пақтан ересектер арасындағы ел
біріншілігінде Қазақстан чем-
пиондары анықталады.

Дос ОРЫНБЕКҰЛЫ.

ҮСТЕЛ ТЕННИСІ

Ардагерлер
арасындағы жарыс

Алматыда ардагерлер арасында үстел теннисі-
Анен қалалық турнир өтті. Мегаполистің әр ау-
данындағы Ардагерлер кеңестері өз командаларын
жарысқа қосты.

Турнирді KUMIS KHASYR
қоғамдық қоры Әуезов аудан-
ы әкімдігінің қолдауымен
ұйымдастырған. Қарттар ай-
лығы аясында өткен үстел
теннисінде аудандық «Бел-
сенді ұзақ өмір сүру» орталы-
ғы қызметкерлері жан-жақты
қолдау көрсетті. Ал ардагер-
лер арасындағы жарысқа ҚР
еңбек сіңірген әртісі, әнші-
композитор Марат Омаров
демеушілік жасады.

Аталған орталықтың қыз-
меткері Айжан Тілеулесова-
ның айтуынша, ардагерлер
арасындағы жарысқа мегапо-
лис бойынша 12 команда қа-
тысқан. Әр ауданнан келген
ардагер теннисшілер демеуші
тағайындаған 100 мың теңге-
ден басталатын жүлделерді
сарапқа салды. Әншінің өзі де
үстел теннисінен «Спорт ше-
беріне кандидат» атанған.
Соңғы жылдары Құрама
Штаттарда шығармашылық-
пен айналысып жүрген ком-
позитор Алматының ардагер-
лері арасындағы жарысқа
демеушілік етуін борыш әрі
мақтанушы сезінетінін жеткізді.

– Бүгін теннис қалақша-
сын ұстаған біраз таныста-
рымды көріп, қауқылдасып
қалдық. Біздің қариялар зей-
нетке шықтық деп отырып
қалмапты. Заманына сай,

Батыстағы қариялар сияқты
белсенді өмірді жалғастыру-
да екен. Қала әкімдігі жағы-
нан да ардагерлеріміздің
өмірін байытатын бағдарла-
малары жақсы жұмыс істеп
тұрғаны қуанып отыр, –
дейді Марат Омаров.

Турнирге қатысушылар-
дың арасынан жарқылдап
жүрген қарттарды көріп
біздің де көңіліміз толды. Ар-
дагерлер үстел үстіндегі әр
кездесуге жаңа жігермен
келіп жатты.

– Сайыс болған соң бірде
жеңесің, бірде жеңілесің.
Турнирге команда болып қа-
тысамыз. Әр ойыншының
жеңісі не жеңілісі команда-
ның нәтижесіне әсер етеді.
Сол үшін де барыңды сала-
сың, – дейді Наурызбай аудан-
ы командасы мүшесі
Қ.Арпабаев.

Алматылық қариялары
қалалық турнирге қатысып
бір жасап қалды. Жалпы,
«Қарттар айлығы» аясында
мегаполистің сегіз ауданында
түрлі іс-шаралар өтіп, алдың-
ғы буынның өз орны бар
екендігі көрініуде. Қарттары
бар қоғам қазыналы. Әлі де
берері таусылмаған алдыңғы
буын аман болсын!

Нұрлан СҮЙІН.

ЖАЗЫЛ ДА, ҰТЫП АЛ!

Құрметті оқырмандар!

2027 жылға баспасөзге жазылу науқаны жүріп жатыр. «Almaty aqshamy» газетінің редакциясы газеттің тұрақты жазылушыларын, сондай-ақ жаңа жазылушыларды жыл сайынғы «Жазыл да, ұтып ал!» редакциялық конкурсына қатысуға шақырады. Көптеген бағалы сыйлықтар ұтысқа түседі!

Байқауға қалай қатысуға болады?

2027 жылға «Almaty aqshamy» газетіне бір жыл бойына жазылу қажет!
2026 жылдың 25 желтоқсанына дейін жазылу түбіртегінің көшірмесін конвертке «Жазыл да, ұтып ал!» белгісін қойып, редакцияға жолдау керек немесе жазылу түбіртегінің суретін мына WhatsApp-нөміріне 8 707 948 73 78 немесе almatyaqparat@gmail.com электронды мекенжайына жолдау қажет.

Редакция мекенжайы: 050022, Алматы қаласы, Шевченко көшесі, 100 (Сейфуллин көшесінің бұрышы).

Ескерту! Міндетті түрде өзінің аты-жөні, мекенжайы, ұялы байланыс немесе қалалық телефоны жазылу керек.

Қай жерде жазылуға болады?

Барлық почта бөлімшелерінде «Қазпочта» АҚ, «Агентство «Евразия пресс» ЖШС жазылуға болады.

Сондай-ақ, онлайн Qazpost.kz қосымшасы арқылы да жазылуға болады.

Қызмет тәулік бойы, 24/7 жұмыс істейді.

2027 ЖЫЛҒА БІР ЖЫЛҒА ЖАЗЫЛУ БАҒАСЫ:

Жеке жазылушылар үшін (жазылу индексі 65503) – 10499,64 теңге.

Жеңілдікпен ҰОС қатысушылар, зейнеткерлер, мүгедектер мен көпбалалы аналар үшін (жазылу индексі 95503) – 7859,64 теңге.

Тек бір жылға жазылған жазылушылар қатысады!

Ұтыс ойынын өткізу бойынша қосымша хабарлаймыз. Ұтыс ойыны «Almaty aqshamy» газетінің редакциясында байқау комиссиясы мүшелерінің және тәуелсіз байқаушылардың қатысуымен өтеді. Ұтыс ойыны жеңімпаздарының аты-жөндері таяу арадағы газет нөмірінде жарияланатын болады.

Құрметті жазылушылар, сәттілік тілейміз!

Анықтама бойынша: 8 (727) 248-49-55, 8 707 948 73 78.

ҚОҒАМ

Шаһарда SHAPE-Академиясы ашылды

Әлеуметтік дамуды алға ілгерілету бағытында қаламызда сәтті қадамдар жасалып жатқаны қуантады. Жақында ғана гуманитарлық білім беруді жаңа деңгейде дамыту мақсатында жаңа бір академия есігін ашты. Алатау ауданы Инновациялық орталығында ашылған SHAPE-Академиясы «SHAPE-Алматы: 2026–2028 жылдарға арналған гуманитарлық білім беруді дамыту» қалалық бағдарламасы аясында жүзеге асып отыр.

Аталмыш жобаны Алматы қаласы Білім басқармасының Білім берудегі жаңа технологиялар ғылыми-әдістемелік орталығы қолға алған болатын. Кәсіби алаң педагогтерді, ғалымдарды, сарапшыларды және жоғары оқу орындарының өкілдерін тәжірибе алмасу және заманауи білім беру әдістемелерін сынақтан өткізу үшін біріктіруге арналған.

Оқушылардың тек пәндік білімін жетілдірумен шектелмей, аналитикалық оқуды, сын тұрғысынан ойлауды, академиялық жазуды, коммуникацияны, медиа сауаттылықты және ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға ерекше назар аударылатын болады. Жобаның тағы бір негізгі мақсаты – аталмыш академия жұмысы аясында қоғамдық-гуманитарлық білім берудің кешенді моделін Алматы мектептеріне енгізу, педагогтердің кәсіби қоғамдастығын қалыптастыру және жоғары оқу орындарының ғылыми әлеуетін мектеп тәжірибесімен байланыстыру көзделіп отыр.

Жаңа жоба жұмысы туралы Алматы қаласы Білім басқармасының әдістемелік орталығының қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы бөлім басшысы Жазира Кирбаева кеңінен түсіндірді. Ол қазіргі таңда балаларда жаратылыстану бағытындағы біліммен қатар, гуманитарлық құзыреттілікті де дамыту маңызды екеніне тоқталды.

– PIRLS, TIMSS және PISA сияқты халықаралық зерттеулер, сондай-ақ нәтижелері оқушылардың функционалдық сауаттылық деңгейінің төмендеуін көрсететін басқа да зерттеулер бар. Осыған байланысты біз гуманитарлық білім беру сапасын арттыру үшін Алматыда алғашқы SHAPE академиясын аштық, – деп атап өтті.

«SHAPE-Алматы: гуманитарлық білім берудің жаңа кеңістігі» тақырыбында академияның тұжырымдамасы, оның негізгі бағыттары мен жұмысы таныстырылды. Сондай-ақ, кәсіби қоғамдастықтың алдағы жұмыс жоспары талқыланды. Сәтін салса, SHAPE-Академиясы тұрақты жұмыс істейтін кәсіби алаң ретінде жұмыс істейтін болады. Мұнда педагогтер тәжірибе алмасып, жаңа әдістерді сынақтан өткізіп, тиімді шешімдерді Алматы мектептерінде тарата алады. Бұл ретте қазіргі заманғы гуманитарлық білім беру арқылы ұлттық өнер мен рухани құндылықтарды сақтауға ерекше мән беріледі.

Рая ЕСКЕНДІР.

ШЕШІМ

Алматы қаласы Алатау ауданы әкімінің 2019 жылғы 15 қазандағы №2 «Алматы қаласы Алатау ауданы бойынша сайлау учаскелерін құру туралы» шешіміне өзгерістер енгізу туралы

ШЕШТІ:

1. Алматы қаласы Алатау ауданы әкімінің 2019 жылғы 15 қазандағы №2 «Алматы қаласы Алатау ауданы бойынша сайлау учаскелерін құру туралы» шешіміне (нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде №1591 болып тіркелген) мынадай өзгерістер енгізілсін:
 - 1) №17, 18, 574, 590, 665, 698 сайлау учаскелерінің орталықтары, осы шешімге 1-қосымшаға сәйкес өзгертілсін;
 - 2) №37, 572 сайлау учаскелері орталықтарының атаулары осы шешімге 2-қосымшаға сәйкес өзгертілсін;
2. «Алматы қаласы Алатау ауданы әкімінің аппараты» коммуналдық мемлекеттік мекемесі Қазақстан Республикасының заңнамасында белгіленген тәртіппен осы шешім ресми жарияланғаннан кейін оны Алматы қаласы Алатау ауданы әкімінің аппаратының интернет-ресурсында орналастыруды қамтамасыз етсін.
3. Осы шешімнің орындалуын бақылау Алматы қаласы Алатау ауданы әкімінің аппараты басшысына жүктелсін.
4. Осы шешім алғашқы ресми жарияланған күнінен бастап қолданысқа енгізіледі.

Аудан әкімі

Д.ҚЫРЫҚБАЕВ

«КЕЛІСІЛДІ»
Алматы қаласы аумақтық
сайлау комиссиясы

А.Қалықова

Алматы қаласы Алатау ауданы әкімінің
2026 жылғы 5 қазандағы
№3 шешіміне 1-қосымша

№17 сайлау учаскесі

Орталығы: «№160 жалпы білім беретін мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі, «Қарасу» шағынауданы, Заводская көшесі, 96.

№18 сайлау учаскесі

Орталығы: «№160 жалпы білім беретін мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі, «Қарасу» шағынауданы, Заводская көшесі, 96.

№574 сайлау учаскесі

Орталығы: «№209 мектеп-гимназиясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің филиалы, «Дарабоз» шағынауданы, 33/7.

№590 сайлау учаскесі

Орталығы: «№209 мектеп-гимназиясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің филиалы, «Дарабоз» шағынауданы, 33/7.

№665 сайлау учаскесі

Орталығы: «№209 мектеп-гимназиясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің филиалы, «Дарабоз» шағынауданы, 33/7.

698 сайлау учаскесі

Орталығы: «№178 жалпы білім беретін мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі, «Зерделі» шағынауданы, 1/189.

Алматы қаласы Алатау ауданы әкімінің
2026 жылғы 5 қазандағы
№3 шешіміне 2-қосымша

№ 37 сайлау учаскесі

Орталығы: «№164 жалпы білім беретін мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі, «Ақбұлақ» шағынауданы, Суаткөл көшесі, 41.

№ 572 сайлау учаскесі

Орталығы: «№164 жалпы білім беретін мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі, «Ақбұлақ» шағынауданы, Суаткөл көшесі, 41.

Бас директордың
міндетін уақытша атқарушы
Абдухалил ЖАЛИЛОВ
тел.: 248-64-04.

Қабылдау бөлмесі:

тел.: 248-60-08.

E-mail:

almatyaqparat@gmail.com

Бас редактор –
Есхат БОЖАН

Жауапты хатшы –
Құралай ИМАНБЕКҚЫЗЫ

Ақпараттық-талдау
бөлімінің редакторы –
Рая ЕСКЕНДІР

Саясат және экономика
бөлімінің редакторы –
Нұржамал ӘЛІШ

Цифрлық инфрақұрылым
және кері байланыс бөлімінің
редакторы –
Гүлжанат СЕМБАЕВА

Коммерциялық директор –
Куаныш ДЮСКАЛИЕВ
тел.: 248-49-55. E-mail:
rekalmatyaqparat@gmail.com

Жарнама және
тарату бөлімі. E-mail:
rekalmatyaqparat@gmail.com
тел.: 248-49-55.
8 707 948 73 78

**Шығармашылық даму
жөніндегі кеңес**

Кеңес төрағасы –
Олжас СҮЛЕЙМЕНОВ

Кеңес мүшелері:
Сағымбай ҚОЗЫБАЕВ,
Сейітқазы МАТАЕВ,
Валерий ЖАНДӘУЛЕТОВ

**ГАЗЕТТІ ЖЕТКІЗУ БОЙЫНША
ШАҒЫМДАР БОЛСА...**
**«Қазпошта» АҚ Алматы
почтамтына:**

8 777 078 53 48,
8 747 204 19 70 (WhatsApp)
телефоны арқылы сағат 9.00–ден
18.00–ге дейін хабарласыңыз

ALMATY AQSHAMY

Республикаға тарайтын қоғамдық-саяси қалалық басылым.

Меншік иесі:
«Almaty Aqparat» ЖШС.
E-mail:
almatyaqparat@gmail.com
Мекенжайымыз:
Индекс: 050022.
Шевченко көшесі, 106 А.

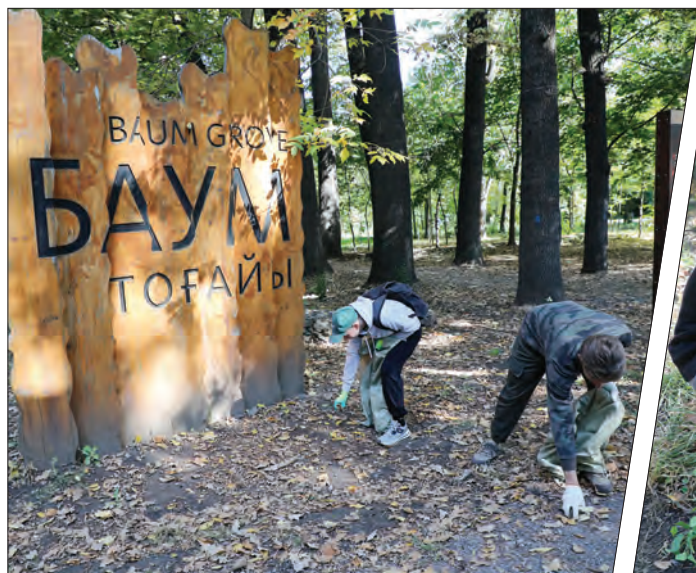
**Газет аптасына 2 рет,
сейсенбі және жұма күндері
шығарылады.**
**Нөмірдің таралымы –
10 252 дана (сейсенбі)**

**Кезекші редактор –
Ааяжан ҚУАНЫШОВА**

Газет «Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат комитеті» республикалық мемлекеттік мекемесінде тіркелген.
Тіркеу туралы
№ KZ51VPY00150334
күәлігі 26.05.2026 жылы берілген.

Газет «Almaty aqshamy»-ның компьютер орталығында теріліп, беттелді.
Суреттердің сапасына редакция жауапты.
Жарнама мәтініне жарнама беруші жауап береді.
Автордың мақалалары редакция көзқарасын білдірмейді.
Газет «Алматы-болашақ» АҚ-да басылды. 050026, Алматы қаласы, Мұқанов көшесі, 223 В.
Тел.: 8 (727) 378-40-08, 378-42-00
Оффсеттік басылым,
көлемі 2 баспа табақ.

**«Almaty aqshamy» газеті
«AIR ASTANA» әуе компаниясының
бизнес-класс бортында және
«Жолаушылар тасымалы» АҚ
пойыздарындағы жолаушыларға
қолжетімді.**

СЕНБІЛІК

Ынтымақ пен тазалық – егіз ұғым

Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың бастамасымен қабылданған «Таза Қазақстан» жалпыұлттық акциясы бұл күнде тек экологиялық тазалықты дәріптейтін науқан емес. Бұл қазір Алматының бірегей мегаполис мәдениетін қалыптастырып келе жатқан бағдарлама.

Қаламызда өткен кезекті тазалық акциясы қоғамдық келісім мен өзара ынтымақтастықтың маңызды алаңына айналды. Бұл күні 17 конфессия өкілдері, діни бірлестік мүшелері, еріктілер мен қала тұрғындары «Таза Қазақстан» акциясы аясында Баум тоғайын абаттандыруға белсене қатысты.

Сенбілікке қатысқандардың қарасы көп, мыңнан астам адам жұмылған. Тазалық мерекесіне қатысушылар табиғи аумақта тазарту жұмыстарын жүргізіп, жасыл желекті аумақты абаттандыруға өз үлестерін қосты. Жалпы, бұл шараның тек аумақты қоқыстан тазарту немесе көріктендірумен шектелмегені көрініп тұр.

Ұйымдастырушылардың пікірінше, басты мақсат – қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарау мәдениетін қалыптастырып, ортақ іске жұмылдыру. Сондықтан қалада жүргізіліп жатқан сенбілік тек тазалық жұмысы емес, діни көзқарасы мен дәстүрі әртүрлі адамдардың

бір жерде бас қосып, қала тазалығы мен табиғатты қорғау сияқты баршаға ортақ мәселеге бірге атсалысуы қоғамдық келісімнің нақты көрінісіне айналғанын көрсетті.

Осы ретте Алматы қаласының Дін істері жөніндегі басқарма басшысы Нұрлан Қиқымовты сөзге тарттық. Оның айтуынша, әртүрлі конфессия өкілдерін ортақ бастамаларға біріктіру жұмысы бірнеше жылдан бері жүйелі түрде жүргізіліп келеді екен.

– Біз әртүрлі конфессия өкілдерін тек конференциялар мен дөңгелек үстелдерде ғана емес, бірлескен практикалық шараларға да жұмыламыз. Осы бағыттағы жұмысымызды 2017 жылдан бері жүргізіп келеміз. Мәселен, бүгінде Алматыда 17 конфессия өкілдігі бар болса, біз олармен жыл бойы әр түрлі форматта шамамен, 14 іс-шара өткіземіз. Олардың қатарында спорттық кездесулер, кемпингтер және басқа да ортақ бастамалар бар. Сондай жұмыстың бірі осы – сенбілік, – деді басқарма басшысы.

Қоршаған ортаны қорғайтын және бірегей өмір мәдениетін дәріптейтін іс-шаралар легі мұнымен тоқтап қалған жоқ. Алматы қаласында жалпы ұлттық акция ұдайы жалғасын таба бермек.

Рая ЕСКЕНДІР.

Сурет: Самат ҚҰСАЙЫНОВ.

ECONETWORK

Экологиялық жаңа жоба

Шаһарда «Таза Қазақстан» акциясы аясында «EcoNetwork» экологиялық жобасы таныстырылды. «Әділет» партиясының қалалық филиалында өткен кездесуде қалдықтарды бөлек жинау, экологиялық мәдениетті қалыптастыру және тұрғындардың осы бағыттағы белсенділігін цифрландыру мәселелері талқыланды.

Кездесуге Қазақстан халық кеңесінің мүшелері – «Әділет» партиясы Алматы қалалық филиалының төрағасы Станислав Канкуров, эколог, «EcoNetwork» жобасының негізін қалаушы Евгений Мухамеджанов, «Ақпараттық-ресурстық орталық» қоғамдық қорының директоры Алтынай Көбеева және Алматы қаласы Қоғамдық кеңесінің төрағасы Нұржан Жақыпов қатысты.

Евгений Мухамеджанов экологиялық мәдениетті қалыптастыруда бір реттік сенбіліктермен шектелмей, күнделікті әдеттерді өзгерту қажет екенін айтты.

«Бір реттік сенбіліктер бастапқы кезеңде адамдарды жұмылдыру үшін пайдалы болуы мүмкін. Бірақ алдағы уақытта бұл жеткіліксіз. Біз өзгелерді өзгеруге шақырып, өзіміз күтіп отыра алмаймыз. Өзіміз алда жүруіміз керек», – деді ол.

Экологтың сөзінше, «EcoNetwork» сегіз жылдан бері кеңселерде, мектептер мен университеттерде экологиялық бағдарламаларды жүзеге асырып келеді. Қазір Алматыда үш «EcoHub» орталығы жұмыс істейді. Әкімдікпен бірлесіп, олардың санын кезең-кезеңімен 50-ге жеткізу көзделген.

Жоба аясында арнайы мобильді қосымша әзірленген. Мектептерге жеке QR-код пен тіркелу сілтемесі беріліп, жүйе арқылы қатысушылардың қалдықтарды тапсыру жиілігі мен еріктілікке қатысуы есепке алынады. Партия мүшелеріне де арнайы QR-код дайындалған.

Қосымшада еріктілер модулі іске қосылған. Алдағы уақытта отандық экологиялық тауарларды ұсынатын маркетплейс ашу жоспарланған. Жиналған деректер қала басшылығына тұрғындардың экологиялық бастамаларға тұрақты қатысу деңгейін бағалауға мүмкіндік бермек.

Экологтың келтірген дерегінше, сауалнамаға қатысқан 30 мың адамның 99 пайызы бірде-бір қайта өңдеу зауыты туралы естімегенін айтқан. Эколог тұрғындарға қандай қалдықтарды қайда тапсыруға болатынын кеңінен түсіндіру қажет екенін жеткізді.

Алматыдағы ауа сапасына қатысты ол атмосфералық ауаны қорғау қағидаларын әзірлеген жобалық топқа жетекшілік еткенін айтты. Оның сөзінше, қағидалар 2026 жылғы 30 желтоқсаннан бастап қолданысқа енеді, ал олардың нәтижесін келесі жылы бағалауға болады.

Дастан ҚАСТАЙ.

Сурет: Қайрат ҚОНЫСБАЕВ.

БРИФИНГ

Еріктілер үлгі көрсетті

Алматының тауларында демалушылар көбейген сайын табиғаттағы тазалық мәселесі де өзекті болып отыр. Бұл ретте қоршаған ортаны қорғауға инспекторлар мен жастардан бөлек, аға буын өкілдері де атсалысып жүр.

Өңірлік коммуникациялар қызметі алаңында өткен брифингте алты жылдан бері таулы аймақтарды тазалауға көмектесіп келе жатқан «Бодрячок» клубының жетекшісі Галина Муленкова мен TazaMen Team қауымдастығының негізін қалаушы Тимур Хасенов тәжірибелерімен бөлісті.

«Бодрячок» клубының мүшелері – жасы 60-тан асқан белсенділер. Олар Іле Алатауы ұлттық табиғи паркінің аумағында тазалық жұмыстарына қатысып, демалушыларға табиғатты ластамаудың маңызын түсіндіреді. Клубтың ең үлкен мүшелері 87 және 89 жаста. Галина Муленкованың айтуынша, клуб бастапқыда тауға бірге серуендеу үшін құрылған. Кейін қатысушылар демалыс орындарында жиналған қоқысқа назар аударып, оны жинауға кіріскен. Қазір еріктілер үшін бұл табиғатқа көмектесумен қатар, қоғам өміріне белсенді араласудың бір жолы.

Тауға шыққан адамдардың көпшілігі қоқысын әдейі тастамайтыны анық. Дегенмен, дайындықсыз келіп, азық-түлік пен сусынды бір рет қолданылатын қаптамамен алып келгеннен кейін қалдықты сол жерде қалдырып кететін жағдайлар кездеседі. Еріктілер, әсіресе, тамақ қалдықтарының табиғатқа әсеріне алаңдайды. Олардың сөзінше, жабайы жануарлар адамның тамағына үйреніп кетсе, табиғи қорегін іздеу дағдысы өзгеруі мүмкін.

Таудағы тағы бір қауіп – от жағу. Шыршаның түбінде толық сенбей қалған от немесе бықсып жатқан қылқан жапырақ бірден байқалмай, өрт қаупін арттырады. Сондықтан еріктілер табиғатқа шығар алдында маршрут пен қауіпсіздік талаптарын ескеріп, өзімен бірге алып барған заттың бәрін кері алып қайтуға шақырады. Бұл жұмыстың ауқымын TazaMen Team еріктілерінің тәжірибесі де көрсетеді. Қауымдастық төрт жыл ішінде 230-дан астам экологиялық акция өткізіп, жалпы 27 тонна қоқыс жинаған. Бүгінде оның құрамында шамамен, 600 адам бар. Әр сенбілікке орта есеппен 50–60 ерікті қатысады.

TazaMen Team негізін қалаушы Тимур Хасеновтің экологиялық бастамасы 2022 жылы жалғыз адамның әрекетінен басталған. Ол тауға қап алып шығып, қоқыс жинаудан бастаған. Кейін бұл бастама тұрақты сенбілік ұйымдастыратын қауымдастыққа айналған. Еріктілердің тазалық жұмыстары тек таумен шектелмейді. Олар өзен-көлдердің жағалауларында, табиғи аумақтарда да сенбіліктер өткізеді. Үлкен Алматы көлі, Көкжайлау, Алма-Арасан, Іле өзенінің жағалауы және «Алтын-Емел» ұлттық паркі сияқты аумақтарда тазалық жұмыстарына қатысқан.

Қазір TazaMen Team жиналған қалдықты сұрыптауға да мән бере бастаған. ПЭТ бөтелкелері, алюминий банкалар мен пластик пакеттер бөлек жиналып қайта өңдеуге жіберіледі. Екі бастаманың бағыты әртүрлі болғанымен, мақсаты бір – табиғатты тазалау ғана емес, оны ластамау әдетін қалыптастыру. Өйткені, тауда қалған бір бөтелке немесе тамақ қалдығы бір адамның ғана мәселесі емес, ортақ табиғи кеңістікке әсер етеді.

Еріктілердің айтуынша, табиғатты қорғау үшін міндетті түрде үлкен жоба немесе қомақты қаражат қажет емес. Өз аулаңнан, өзен жағасынан немесе тау соқпағынан басталған қарапайым әрекеттің өзі тұрақты іске айналуы мүмкін.

Аяжан СЕРІКҚЫЗЫ.

Сурет: Самат ҚҰСАЙЫНОВ.

